

982800

A VILÁGHÁBORÚ UTÁN

(A FORRADALOM.)

ÍRTA
DR. KERTÉSZ ISTVÁN.

CSÁTHY FERENCZ
TUDOMÁNYEGYETEMI KÖNYVKERESKEDÉSE ÉS KÖNYVKIADÓ-
VÁLLALAT KIADÁSA.

DEBRECZEN, 1919.

Ára 7.— korona.

CSÁTHY FERENCZ

magyar tudományegyetemi könyvkereskedésének
könyvkiadó osztályában

DEBRECZEN

most jelent meg
és minden hazai könyvkereskedésben kapható VA

DR. KOVÁCS GÁBOR

budapesti egyetemi ny. r. tanárnak

A KÖZGAZDASÁGTAN ELEMELI

című munkája I-ső kötetének 1-ső fele második
teljesen átdolgozott kiadásban.

A munka I. kiadását a tudományos kritika nagy elismeréssel fogadta, a Magyar Tud. Akadémia nemzetgazdasági bizottsága pedig a Sztrokay-díjra érdemes munkák sorában dicsérettel emlékezik meg róla. — A könyv, amely az uralkodó német etikai irányzattal szemben egyfelől az angol klasszikusok elméleti irányához való visszatérés kifejezője, másfelől pedig a modern kutatások megbízható ismertetője, a közgazdaságtan alapelemeivel foglalkozik, tárgyalja a közgazdaság és a közgazdaságtan történetét, a közgazdaság természetes és társadalmi alapjait, — minden ízében modern tankönyv, amely a főiskolai oktatásban mindenhol sikerrel használható.

A 266 oldalra terjedő csinos kiállítású kötet
ára 18.— korona

Debreceni Egyetem

Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

0 000013 457266

A VILÁGHÁBORÚ UTÁN

(A FORRADALOM.)

ÍRTA

DR. KERTÉSZ ISTVÁN.

CSÁTHY FERENCZ
TUDOMÁNYEGYETEMI KÖNYVKERESKEDÉSE ÉS KÖNYVKIADÓ-
VÁLLALAT KIADÁSA.

DEBRECZEN, 1919.

981303

ELŐSZÓ.

Normám: Az Ezeréves Magyarország. Fejtegetéseim láncolatának első és utolsó szemje ez.

Elttekintek az események részletezésétől, — hisz a fejtegetések alapját képező események oly közeliak, hogy azokat ismeri az olvasó és nekem elég a részletekhez a logikai magyarázatot adnom. Az összefüggést keresem. A khaoszban keresem a törvényt. Anyagot adok, amelyen ki-ki átszűrheti élményeit.

A forradalom politikai következményeit bontom ki, az adott helyzetben politikai feladatainkra — a gazdasági kérdések külön komplexumának érintése nélkül — mutatok rá. Vázolom elhelyezkedésünket a világban.

A körülmények alapos mérlegelésével állítom fel észrevételeimet. Az alapos körültekintést különösen lelkére kell kötnünk minden magyar embernek, mert nagy baj az, ha a „népuralom“ egyúttal azt jelenti, hogy most már az állam hosszú életcélját körültekintés, előrelátás, kritika nélkül, a nép szeszélyes hangulata, az utcai kép pillanatnyi alakulásai szerint szolgáljuk.

Az életet nézem, — nem az ideálokat, hanem csak az ideálok lehetőségeit. Az élet durva; képes sokszor a legideálisabb emberből neveltséges figurát csinálni, vagy kedvezni a leghuncutabb, legaljasabb embernek. Ebből az ideáloknál sokkal rútabb, de sokkal igazabb életből merítem az igazságokat.

Népuralom, világbéke, örökbéke, — testvériség!

A fejlődés örök törvénye az, hogy ne az életet szabjuk az ideálokhöz, hanem az ideálokat szabjuk az élethez: mindég egy-egy adagot, mindég egy-egy mércével.

A forradalom!?...

Megérteneek engemet!? — Hiszen a csalódások életünk igazi megmérgezői és bölcs dolog kerülnünk mindazt, ami csalódásokra vezet.

*

Fejtegetéseimhez *általában* az 1918 december hó elejéig tett megfigyeléseket vettem alapul.

A forradalmi átalakulás alapvetése ez az időszak.

Az események sokkal gyorsabban követik most egymást, mint ahogy azokat leírjuk, s a technikai elkészülés közben az események logikai rendje bizonyára már előbbre is halad, mint ahogy azt vázoltam.

És ha sokáig így halad, talán így is nevezhetnénk e dolgot: Feljegyzések Magyarország hanyatlásának..... okairól.

Debrecen, 1918 december hó.

TARTALOM.

	Oldal
I. A Monarchia szövetsége	7
II. A világháború haszna	18
III. A népdiplomácia	23
IV. A forradalom	30
V. Pacifizmus. Lesz-e szükség hadseregre ?	48
VI. A magyar kultúra	57
VII. Magyarország világhelyzete	61
VIII. Az új válság	74

A MAGYAR FÖLD ÓREIHEZ!

Testvériség-e az, ha lerángatjuk egymásról a ruhát, — vagy hagynunk kell, hogy lerángassák rólunk?

A Monarchia szövetsége.

A világháború tüze lelohadt, azonban a hamu alatt még mindenütt ott van a parázs. Valóban egyik sem lett mentes a nagy elemi csapástól, sem a győztes, — s végül a legyőzött sem.

Az erők összemérettek, s a magyarság négy év viaskodásában arra taníttatta a világot, hogy Magyarország fogalmának megnagyobbodva kell a világháborúból kijutni . . . A harcos minden hite, reménye a szép Magyarország volt. S íme a szép hon is leégett . . .

Az emberek, a pártok, az osztályok, a rendszerek, a népek szólítgatják egymást a történelem ítélőszéke elé a háború kezdeményezéséért, a szövetség megválasztásáért, a háború folyamán elkövetett hibákért, a békének négy éven át való halogatásáért, elevenek és holtak szenvedéseier.

Magyarország katasztrófáját különösen a háború kezdeményezésével s ezzel együtt a Monarchia szövetségi állásával hozzák kapcsolatba. Minthogy azonban a háború végelszámolását tulajdonképpen a béketárgyalás fogja elvégezni, amelynél bizonyára a tulajdonképeni háború befejezése után rosszá vált tételek is számításba vétetnek, a végeredményért nemcsak a háború megindítóinak s vezetőinek, — de befejezőinek és az országot a béketárgyaláshoz előkészítő egész új rendszernek is viselnie kell a felelősséget.

Anélkül tehát, hogy egyoldalra akarnánk áthárítani minden felelősséget, a világosság kedvéért a hatások és ellenhatások nemzetközi szövevényét meglehetősen leegyszerűsítve, vizsgáljuk meg ezúttal a háború megindításának kérdését.

Ennél a kérdésnél mindenesetre előtérbe nyomul gróf Tisza István és gróf Berchtold Lipót személye, mint akik az első háborús ultimátumot 1914 július 23-án elküldték. Az ultimátum elkül-

désére azonban a szerajevói kettős gyilkosság adott alkalmat. Pusztá ürügy volt-e tehát az ultimátum, vagy volt-e ok reá? — s minthogy a belgrádi válasz a lényegben elutasító volt, az a másik kérdés is megoldható, hogy a fennálló nemzetközi elvek szerint volt-e ok a fegyveres fellépésre, vagy a követelés teljesítése dacára történt-e az? És itt még csak egy kérdés marad: hogy az ultimátum és az okozó körülmény egymást fedezik-é? — A Szerbiába vezető szálak szerint a Narodna Obrana, amelyben szerb funkcionáriusok, katonatisztek is agilisak voltak, közreműködött a gyilkosság előkészítésében, — a Monarchia erre a bűnösöknek saját asszisztenciával való kipuhatolását és megbüntetését követelte. Az ekként való elintézés a sértett félnek csak teljes megnyugtatót hozhatott volna.

Hisz nem is azért utasította el Szerbia a követelést, mert a Narodna Obrana a Monarchia személyeinek és birtokállományának veszélyeztetésében teljesen ártatlan s a követelés igazságtalan, vagy akár nemzetközileg meg nem engedhető lett volna, — hanem azért, mert Sassonow elutasító válasza inspirálta Szerbiát, Oroszországnak pedig mögötte állott Franciaország és Anglia.¹ Ilyen körülmények között csak érthető, hogy Szerbia az ultimátumra adott válasza előtt már általános mozgósítást rendelt el és Németországnak a háború lokalizálására irányuló javaslatára Oroszország egész haderejének mozgósításával válaszolt. Szerbia voltaképen egy igen tized- és huszadrangú tényező volt a világháború méreteihez képest s mégis ez, mint egyetlen jelre, rövid idő alatt széles vonalon megindult.

Anglia, Franciaország, Oroszország s a másik oldalról Németország között volt a fegyveres megoldásra váró nagy probléma.

A többi állam ezekhez volt kénytelen alkalmazni célját, cselekvését, mert hisz ezek voltak a döntő hatalmasságok, — ha az előbbi háromhoz még hozzá vesszük Amerikát is, amelyre eleinte számítással nem is voltak. A hatalmak ekként való csoportosulása már jóval a világháború előtt megtörtént, — de ha Amerika is még a béke idején ép oly határozott állást foglalt volna el: amint azt 1917-ben tette, sőt, ha Olaszország is a hármasszövetség

¹ Sir Edward Grey ugyan 1914 aug. 4-én az angol alsóházban tartott beszéde szerint eladdig csak diplomáciai támogatást ígért Oroszországnak: „... up till yesterday no promise of more than diplomatic support“. Ez az ígéret azonban szükséges és egyelőre elég volt Oroszországnak.

helyett nyíltan az entente-hatalmak közé állott volna be: akkor a háború egyelőre még bizonyára nem tört volna ki, legalább is a mi részünkről annak minden lehetőségét kerültük volna.

A helyzet azonban megérett. Megérlelte a hatalmak csoportosulásának, „felmasirozásának“ látszólagos befejezettsége. És ha az erők eloszlása akként maradt volna, amint az a rendezkedés időszakában mutatkozott, a számítás nem is lett volna rossz¹: körülbelül megállapítható, hogy a háború hamarabb véget ért volna — a központi hatalmak győzelmével. Mondhatjuk, a háború épen ellenkezőképen való végződésének eredendő oka az a fatális számítási hiba.²

E fejtegetéseknél ismételten kísért annak a látszata, hogy mi voltunk a háború egyedüli disponálói, előidézői, provokálói. Ennek azonban ellentmond az a körülmény, hogy a hármasszövetség már 1883-ban megalakult, míg az entente kezdetei 1897-re (orosz-francia szövetség) tehetőek, 1904-ben megkötötték az angol-francia szövetség, 1907-ben az Oroszország és Anglia között fennálló függő ellentétek kapcsolattak ki — a közös cél érdekében. A h.-sz., agresszív célszavakkal vezetve, sokkal alkalmasabb időket is választhatott volna a támadásra. VII. Eduárd „Einkreisungspolitik“-ja elég korán felkelthette Németország figyelmét és háborús okul szolgálhatott volna már maga ezen politika minden fejlődési stádiumában, megannyi kedvezőbb alkalmat adva az ellenséges szövetségnek még kezdetén való letörésére. Ezen okok és alkalmakkal egyidejűleg hol az angol volt lekötve Dél-Afrikában (1899), hol az orosz a japánnal (1904—1905), — 1911-ben pedig Németországnak nem kellett volna beletörődnie az algécirasi egyezmény francia részről való egyoldalú megszegésébe.³ Ha pedig a Monarchia

¹ Méltán mondhatta Bülow herceg („Deutsche Politik“) a béke állapotára: „Der Dreibund war eine Macht, gegen die sich um fernerliegender Interessen willen selbst von einer geschickten Diplomatie keine Macht vorschieben liess.“

² Az eshetőségek sorában külön említést igényel a Marne és Aranyelovác: Ha a németek 1914 október elején nem szenvedték volna a marnei vereséget — és ha másfél hónappal később Bulgária nem engedte volna, hogy határaitól Szerbia pihent hadosztályait Aranyelovác alá vonja el...

³ Németországnak az évek hosszú során tartó Marokkó-ügyben követett magatartására jellemző báró Greindl belga követ jelentése: „...quelques-uns de mes collègues s' étonnent de la longanimité de l' Allemagne.“ Anélkül hozzuk ezeket fel, hogy tagadni akarnánk a porosz konzervatívok, a „Jun-

akarta kiröpíteni a kardot, akkor ugyancsak sokkal alkalmasabb s a káros hatalmi konjunkturák meggátolására okszerűbb idő lett volna az első vagy második Balkán-háború.

Ki kell azonban emelnünk, hogy ez az évtizedeken át megőrzött béke hatalmas lendületet adott a hármasszövetségbeli országok fejlődésének, sőt mindenik tudatában is lehetett annak, hogy ezen az úton haladva sokkal többet érhetnek el, mint egy immár annyira megerősödött ellenféllel szemben nagyon kétséges háborúval. Még különösebben áll ez a Monarchiára, amelyben a háborús esélyek a fennálló rendre mindenképen a status quo megváltoztatásának a veszélyét rejtették magukban. A Monarchiára a legjobb kilátások föltétele mellett is valóban állott a két rossz közül a kevésbé rossz választásának az elve.

Mindezt senkisémet tudta jobban, mint az entente-népek. Legkimondottabb céljuk volt Elzász-Lotharingia visszavétele. Elzász-Lotharingia volt a vezérgondolat, az adta az alaphangot az entente-koncerthez. Egy olyan katasztrófába behajtani Németországot, amilyenbe ez behajtotta Franciaországot 1871-ben: ez a revanche a maga teljességében, sőt még ennél sokkal több. Oroszország balkáni patrónátusát, s annak koronájaként Konstantinápoly birtokát követelte már régen. Anglia világtengeri uralmának veszélyeztetőjét, iparának, kereskedelmének konkurrenciáját s majdan elnyomóját valósággal gyűlölte Németországban. Ez a gyűlölet gyakorlati átértékelésében közel három millió négyzetkilométer német gyarmatot jelent, összes hatalmi feltételeivel és gazdasági eredőivel. 1905-ben (Marokkó-konferencia vitája) Anglia akarta törésre vinni ezt a félelmetes kenyérkérdést, de Delcassé megbukott, 1909-ben (Bosznia—Herczegovina annexiója) Oroszország akarta, de Anglia várakozásra intett. Míg végre 1914-ben, úgy látszik, együtt voltak a személyi és tárgyi feltételek mind az entente oldalán.

ker imperialismus" létezését. Ez a Kühlmann is megbuktató imperializmus azonban nem annyira a békében volt erős és veszedelmes, nem az adta az általános politikai irányt, még ha II. Vilmos császár kirohanásait is hozzászámítjuk, — de megnövekedett és a német vezérkar révén döntő súllyal lépett fel a német hadsereg győzelmei közepett. Ez azonban az éremnek még csak egyik oldala, — a másik oldalon áll az entente békében és háborúban, vereségek és győzelmek közepett predomináló, folyton fenyegető hódító vágya, imperializmusa.

Ezek a tendenciák adták meg az entente karakterét s míg a hármasszövetség a béke megóvásán iparkodott, addig az entente agressív, támadó, a status quot megváltoztató szándékkal hegyezte a háborús készülődést, várta a háborús alkalmat. A tendenciák ekként való csoportosulása a provokáció kérdésében is döntő, — az egyik oldalon a provokáció-keresés, a másik oldalon legfeljebb a provokáció elfogadásának fennforgását feltételezi.

A Balkán-államok pedig egyenesen az útközben álló Monarchia szétdarabolására, sőt szétesésére számítottak egy bekövetkezendő háborús bonyodalomban. Már a Balkán-háborúban kimondották különböző államkötelékekben szétszórva élő fajuk egyesítését. Egyesítés és szétdarabolás. E törekvésben különösen ellentétbe került a Monarchiával s közelebről velünk a Balkán-háborúból megnövekedett presztizszel, annyira megnövekedett ambícióval s oly hatalmas fajrokon szövetségre támaszkodó Szerbia. Ebben a helyzetben, ebben a kapcsolatban csak még tisztábban kiütközik, hogy melyik népet, melyik államot, a hatalmak melyik csoportját terheli a felelősség a háborús készülődésben, a háború előidézésében.¹

A Monarchia ellen fel szokták hozni Szerbiára kedvezőtlen vámpolitikáját, melyet minden állam a maga érdekei szerint vezet, —

¹ A háborús hangulatra jellemző nemcsak a Szerbia időelőtti mozgósítása, hanem — amint azt báró Giesl belgrádi követünk 1914 július 24-iki jelentéséből olvashatjuk — a Szerbiában uralkodó ama vélemény, amely „a szomszéd Monarchia tehetetlenségét és bomlását“ hirdette, — „a Monarchiát külső és belső okokból tehetetlennek, bármely erélyes akcióra képtelennek tartják és azt hiszik, hogy az irányadó tényezőink részéről már is elhangzott komoly szavak csak bluff-számba mennek“. — Gróf Szápáry jelentése ugyancsak július 24-ikén Sassonow állásfoglalásáról: „tudja miről van szó: háborút akarunk indítani Szerbia ellen...“ „felvilágosításokra az ultimátum után egy cseppet se kíváncsi...“ „a további fejtegetések során a miniszter — kinek állásfoglalása relatív nyugodtsága ellenére is teljességgel elutasító és ellenséges volt — még egyszer megjegyezte, hogy mi kétségkívül komoly helyzetet teremtettünk“. Másrészt pedig a Monarchia álláspontjára ugyancsak báró Giesl már idézett jelentésének következő részlete: „Megokolását látom annak a kényszerítő konklúzióknak, hogy a Szerbiával való leszámolást, a Monarchia nagyhatalmi állásáért, sőt létéért való háborút, tartósan elkerülni nem lehet... Annak a szempontjából, aki a viszonyokat a helyszínén figyelheti meg s aki egyúttal képviseli is az osztrák-magyar érdekeket Szerbiában, a kérdés úgy áll, hogy presztizsünk további rongálását többé már elviselnünk nem lehet“.

az annexiót, mely egy a már 1878-ban a hatalmak által berendezett tényleges állapot törvényesítése s ezzel együtt sok kerékkötő anomália kiküszöbölése volt, — azt, hogy a Balkán-háborúknban nem engedte Szerbiát tengerparthoz jutni,¹ végül helytelen nemzetiségi politikáját. Ezek a politikai crimen-ek azonban lehetnek egy növekvőben, terjeszkedőben levő szomszéd állammal szemben a védekezés szempontjából helyesnek vagy helytelennek ítélt célszerűségi elvek, de nem a háborús készülődés, nem egy támadó háború eszközei. Ezeket az eseményeket nem vehetjük egy támadó háború előkészítő fázisainak, annak más etapjai voltak s kiindulási pontja Nagyszerbia és Nagyrománia eszméje.

Ezt a Monarchiát, ezt a hármasszövetséget ezzel a Szerbiával és az egész entente-tal szemben, épen magyar szempontból, támadó, provokáló félnek mondanunk nem lehet. Épen úgy nem mondhatjuk a Monarchia ultimátumát és annak el nem fogadása folytán hadüzenetét Szerbiához — a támadó gondolat utolsó aktusának. Sőt sokkal inkább feltehetjük azon magyar tényezők igazságérzetéről, akik annak ellenkezőjét állítják, — hogy akkor is önmagunkat okolnának a háború kezdeményezésével, ha hasonló sérelmek után Szerbia küldött volna nekünk hasonló ultimátumot, és azt mi utasítottuk volna vissza. Önmagunk felelőssé tétele ebben az esetben mindenesetre sokkal jogosabb volna.

Ismételjük, a hiba nem az ellenfél céljainak helytelen felismerésében s ehhez képest helytelen saját célok felállításában keresendő, hanem az egy fatális számítási hiba, — és mindvégig is az volt.

A cél és ellencél természetes viszonya az, amelyben az entente és a hármasszövetség állottak egymással szemben: a támadó, agresszív, hódító politika — a védekezés, az önvédelem politikájával, az önvédelmi harccal szemben. A támadó szellem harmóniájában álló népek egyik csoportja az önvédelem harmóniájában álló népek másik csoportjával szemben. Avagy a Monarchia, Magyarország a sokszor kárhozottat német szövetség helyett bele illeszkezhett volna-e a maga becsületes önvédelmi törekvésével, a maga békeszeretetével abba a szövetségbe, amelyben a revanche, a hódítás, a békés fejlődés letörése, a feldarabolási törekvés egyesítette a népeket, amelynek minden egyes tagját agresszív, a status quot

¹ De különben csaknem kétszeresére hagyta gyarapodni területét.

szétzúzó, imperiállsta ideák vezették? Ebben a szövetségben Magyarország meghallgatásra nem találhatott, vagy önmagát kellett volna megtagadnia. Amennyire kívánatos lett volna a mi francia-angol szövetségünk, annak világháború előtti összetétele ép annyira természetellenes volt nekünk. Az entente a szláv terjeszkedéssel szövöttek keleten, a mi érdekeink ezzel határozott ellentétben állottak.

Hogy mennyi értéke lett volna a latin és szláv terjeszkedéssel való szövöttezésünknek, megmutatta Olaszország és Románia példája. Az egyiket 30 éven át megújított hűnek és üdvösnek bizonyult szövetség, a másikat a baráti érzésről való ismételt biztosítás nem tudta megakadályozni abban, hogy kedvező pillanatra lesvevárva, hűtlenül, szőszegően, perfiden mégis csak ellenünk ne forduljanak. Ebben a kapcsolatban, ebben az érdek-konvulzióban vajjon melyik szövöttezésünktől várhattuk volna, hogy őszintén, becsülettel szövöttezzék velünk határaink megvédezésében, legalább is úgy, mint a német, amelyiknek érdekei velünk közősek voltak, szolidaritása velünk természetes volt.

A tűz és víz, hódítás és védekezés háborúja volt ez, annak készült, az is maradt befejezéséig. Nem tudták a háború ezen fölhajtott szenvedélyes karakterét az emberiség, a megértés, a népek szolidaritásának egy tisztultabb nivójára lemérsékelni a központj hatalmaknak a IV. Károly trónralépte óta szinte folytonosnak mondható békekísérletei, — nem tudták azt elhomályosítani, elszínezni, szépíteni az entente feleletei a békeajánlatokra, még Wilson elnök 14 pontja sem, még kevésbé az annak alapján életbelépett, épen Magyarország földjén oly kirívó színű fegyverszünet, s bizonyára ép úgy a megkötendő béke.

A háborús ideológia ezen meg-megnyilatkozásainak egymáshoz való viszonya — a háború szörnyetegének megannyi önvallo-mása: akárhogy indult, akárkitől indult ez a háború, akárhogy keresünk bűnbakokat, német imperiálist, magyar kapitalizmust, feudalizmust, nacionalizmust, — a központj hatalmakra, s épen különösen Magyarországra nézve ez a becsületlen önvédelem hábo-rúja volt.

A hatalmak már jóval a háború előtt betanult és gyakorol-gatott ezen szerepének a felcsereberélése tisztán csak az entente vádaskodásának hízelgő önvádaskodás. Az entente természetszerű-leg igyekszik magáról elhárítani az ódiomot úgy a háború provo-

kálásáért, mint minden órájáért, — s ennek az ódiumnak a magunkra vállalása, lemondás a nemzeti önvédelemről, önmagunknak, a magyar nemzeti védelemnek a meggyalázása lenne. Vagy legjobb esetben egy alapjaiban eltévesztett, rövidlátó politika, mely, — hogy a közmondást adaptáljuk — nem lát tovább . . . vagy legfeljebb csak Németországig.

A világháború réme 1871-ben születelt meg a frankfurti békekötéssel, azóta időben és térben, szférikusan megnövekedett. Több mint egy milliárd ember öntötte a véráldozatot. Nem semmisítette volna már meg a pokoli nagyságot régi és új üszkök kioltása, régi és új aránytalanul eltörpülő bűnök hihetetlen emberi nagylelkűséggel, a politikában még nem tapasztalt, sőt nem is várt bölcseséggel való kiengesztelése, megbánása sem, — ami a központi hatalmak lelki terhét illeti. Sem ha Németország Bismarck politikai hibáját (ami egyébként nagymértékben vegyült a francia, közelebbről III. Napoleon bűnével, — hisz, bár a Hohenzollernek követelését teljesítették, mégis háborút indított) jóváteendő, Elzász-Lotharingiát nagylelkűen visszaadta volna Franciaországnak, — sem ha a Monarchia nagylelkűen megbocsátott volna a szerbiai bünszövetkezetnek. A háború réme nem semmisült volna meg, — az egyoldalú nagylelkűség legfeljebb csak elodázta volna azt.

A serajevói merényletben nem robbant ki minden, bennünket fenyegető veszély; védekezésünk kényszerérzetét csak öntudatosabbá tette, csak jobban megvilágította előttünk a veszedelmeket.

Amikor Sándor király 1903-ban meggyilkoltatott s a Monarchiával barátságos viszonyban élő Obrenovicsok helyett a Karagyorgyevicsok foglalták el a szerb trónt: áldozatul esett a szomszédi jó viszony is s a Monarchiával való barátság ápolása helyett az orosz befolyás, az orosz imperiálizmus szelleme lett úrrá Szerbiában. És ne csodálkozzunk rajta, hogy sem a Monarchiának, sem a legközelebből Magyarországnak, semmi kedve sem volt ezt a gyilkos erőszakot ellensúlyoznia. A felülkerekedett, új hatalmi érdekesség pedig már jó előre elárulhatta szellemét, eszközeit, működési módozatait . . . s mikor a Narodna Obrana megbízottai Serajevóban a trónörökös párt meggyilkolták, mikor az addig mindezekkel mitsem törődő államhatalom Belgrád ellen akcióba lépett, napfényre kerültek az aknák, melyekkel egész Dél-magyarország már alá volt aknázva: az árulások, bomba-, fegyveres-, lőporos összeesküvések szövevénye, melyekkel nemcsak

Bosznia és Hercegovina, nemcsak Horvátország és Szlavónia, de a Bácska és a Bánát is be voltak hálózva.¹

A legszelídebb hangú ultimátum, vagy a legfélénykebb, a leg-konciliánsabb föllépés, szemethúnyás többé ezt a csomót meg nem oldhatta. Az orosz-szerb ármány azzal meg nem szünhetett, sőt gyöngeségre magyarázta volna a Monarchia türelmét. A háború elodázására az alkalmas lehetett, de a háború előbb-utóbb kitörni készült, mint ahogy Szerbia már korábban is kész lett volna beleugratni a világot a háborús kataklizmába.

A háború megindulásakor tudatában volt ennek az egész magyar közvélemény. Az a lelkesedés, hév, amely az államhű legkisebbeket és legnagyobbakat egyesítette, a politikai öntudat impozáns erejét vitte bele a harcba.

Gáncs és az eszmék khaotikus zűrzavara nélkül találtak a népek egymásra s látták velük szemben az ellenséges törekvést. És mint ahogy nem is az volt a baj, mintha ideálok nélkül, politikai öntudat nélküli, megbízhatatlan horda módjára harcolt volna épen a magyarság, — hanem a tudatlan, a könnyelmű, a protekciós, az önző, a gondatlan, a jelentékeny részben magyargyűlölő s mindent összevéve a legszerencsétlenebb osztrák hadvezetés volt Magyarország hadai sok hiábavaló szenvedésének, pusztulásának az oka: úgy nem is a Szerbia ellen büntető expedícióra való vállalkozás, nem egy a „népekretörő“ Németországgal való szövetkezés volt a mi „bűnünk“, — a mi katasztrófánknak az a fatális számítási hiba volt az igazi oka, a bűne.

Az a fatális számítási hiba a háború küszöbén, mellyel az összemérkőző erők kiszámítottak; a háború folyamán, amikor azt mind több és több jel tette nyilvánvalóvá. És ha már a háború küszöbén az emberi szenvedések, a *néptragédiák* ellen egy égi szikra nem tudta megvilágítani a népek fejében azt a hihetetlen nagylelkűséget, azt a még nem tapasztalt, sőt nem is várt bölcseséget — egyoldalúlag bár! —, úgy legalább a háború folyamán kellett volna közelebb jutniok a tények felismeréséhez: a katasztrófa teljessége előtt, a győzelmek, a diadalok közepett — bár áldozatok árán is — megkötni a békét.

Czernin gróf, a Monarchia volt külügyminisztere, a legújabb

¹ A történeti napon, június 28-án, a rigómezői csata évfordulóján, épen a nagyszerb ideált, a minden szerbek egyesítésének, „felszabadításának“ ideálját ünnepelte Szerbia.

földerítések szerint, felismerte ezt a helyzetet még 1917-ben s a kivezető útát s azzal együtt egy jobb jövő, több barátira számítható, biztonságosabb jövő képét klasszikus vonásokkal rajzolta meg.¹

Az orosz imperiálizmus széthúzása, a román és szerb leverése után hogy mit jelentett volna ez nekünk: ne keressük, ne kutassuk, az már az álmok országába tartozik.

*

¹ Nem érdektelen ide iktatnunk ez eseményekről a „Pesti Napló“ nov. 28-iki számában megjelent első riportot: „Már 1917 derekán olyannak látta gróf Czernin a Monarchia helyzetét, hogy Károly király beleegyezésével és egyenes biztatására Vilmos császárhoz utazott és feltárva előtte az összeomlás előtt álló Monarchia szomorú jövőjét, felszólította őt, hogy azonnal próbáljon békét kötni. Ezt a békét Czernin szerint még áldozatok árán is meg kellett volna kötni és Czernin fel is ajánlotta Vilmos császárnak, hogy a Monarchia messzemenő áldozatokra is hajlandó az azonnali béke megkötéséért. Vilmos császár anélkül, hogy az ügy érdeméhez szólott volna, gróf Czernint a német főhadiszálláshoz utasította, hová a külügyminiszter el is utazott. Ott, a német főhadiszálláson hosszabb tanácskozás tolt Czernin ajánlata felett, amelynél Hindenburg általában passzívise viselte magát. Ludendorff vezette a szót és amikor Czernin kifejtette előtte, hogy a Monarchia katasztrófális végzet előtt áll, Ludendorff tagadta Czernin pesszimizmusának jogosultságát és azt állította, hogy az a nyomott hangulat, amely Bécsset előntötte, nem jogosult, mert az egész Monarchiában csupán a szerencsétlen alkotmány és közigazgatási politika lehet az oka annak, hogy nincs erejük a kitartásra. Hogy ezt bebizonyítsa, azt mondotta Ludendorff, hogy hajlandó német kormánybiztosokat küldeni a háború tartamára Ausztriába és Magyarországra és akkor egész biztosra veszi, hogy az erő meg lesz a további kitartáshoz is.

Czernin természetesen ezt a belső közigazgatásba mélyen belenyúló német intézkedést nem vette tudomásul, sőt visszautasította. Referált róla Károly királynak is, aki egyetértett Czernin felfogásával és azután újra visszautazott a német főhadiszállásra s azzal a lehetőséggel fenyegette meg a németeket, hogy: ha a németek nem kötnek békét, akkor a Monarchia kénytelen lesz különbékét kötni, mert a háborút tovább nem bírja és annak továbbvitele tökéletes katasztrófába sodorja a Monarchiát.

Ludendorff erre azt válaszolta, hogy mondja meg Czernin Károly királynak, hogy azon a napon, amelyen különbéke ajánlatot tesz az entente-nak, azonnal elkövetkezik Németország hadüzenete, mert a fegyverszövetségnek ezt a megsértését a németek egy pillanatig sem fogják megbosszúlatlanul hagyni.“

Olvaszuk később a P. N. dec. 6-iki számában a német ex-trónörökös nyilatkozatát: „Mi már 1914 október elején elvesztettük a háborút. A marnei csata után reménytelennek láttam a mi helyzetünket. Meg is próbáltam a német nagyvezérkart rávenni arra, hogy már akkor kössön békét, akár olyan békét is, amelyért nagy áldozatokat kellene hoznunk, még ha Elzász-Lotharingiát is elvesztenők.“

A szebb, a békésebb jövőből még annyi szenvedés dacára is kisémmizett nép tehetetlen dühvel az imperiálizmus, kapitalizmus, feudálizmus, nacionálizmus ellenes lovakon nyargal s felborít, szédül mindent, ami a régi rendhez tartozott; válogatás nélkül az egész rendet. Sikerében megnyugtatót talál, — a háborús katasztrófa, a bukás, minden jól van úgy, ahogy történt. A győzedelmi mámor e csalóka játékában mintha senkisémet akarná látni, hogy itt tulajdonképpen nem mi győzedelmeskedtünk imperiálista, kapitálista, nacionálista, feudálista chimérák felett, hanem az ellenséges imperiálizmus stb. győzedelmeskedett mi felettünk.

A magyar rend, a magyar fegyelem — az egész politikai szervezet legyőzetett és a Magyarország testén csúszó-mászó, elhatalmasodó férgek módjára, ellenségeink viszik el a babért.

Az eszmék, a jelszavak kavargásában, e lélekbódító egyensúlytalanságban, gerinctelenségben, a magyar sajtó, az egész mukkanni merő közvélemény, hivatalos és nem hivatalos körök, csoportok, tömegek önfejükhöz csapkodják az igazság, bűnhődés, büntetés éles köveit.

II.

A világháború haszna.

A világháborút, mint pozitívumot, nem nézhetjük a Norman Angell szemüvegén, aki nem tudta honfitársait meggyőzni arról, hogy egy kitörni készülő háború akár Angliára, akár Németországra, még győzelem esetén is csak veszteséges lehet.¹

Nem célunk elméletileg, principiumokkal foglalkozni, hogy vajjon: „Mr. Harisson szerint Anglia elpusztulna, ha valamely más nemzet elfoglalná. Szerintem ez a pusztulás lehetetlen. Manapság katonai hódítás segélyével nem lehet állandóan, de még hosszabb időre sem elpusztítani valamely nemzet kereskedelmét . . . Mindaddig, amíg valamely ország természetes, gazdasági erőforrásai s ezeket kihasználó népessége el nem pusztult, mindaddig nem lehet valamelyik országot „teljesen elpusztítani“. Vajjon:

„Gazdasági lehetetlenség, hogy valaki erőszakkal megkaparítsa azt a kereskedelmi forgalmat, amelyet valamely ország az idegen államokkal folytat. A leghatalmasabb flotta is képtelen arra, hogy önmagában kereskedelmet teremtsen, vagy hogy korlátozza a kereskedelmi versenyt. A győző nem szüntetheti meg a meghódított nemzet versenyét annexió útján sem“. Vajjon:

„Valamely nemzet gazdasága, virágzása és jóléte egyáltalán nem függ politikai hatalmától . . . Téves okoskodás és optikai illúzió, ha Európa ma azt hiszi, hogy valamely nemzet azzal növelheti gazdagságát, hogy növeli területét. Hiszen, ha valamely tartományt vagy államot elfoglal valaki, az ottlakó népet, amely a gazdaságnak egyedül reális birtokosa, a területtel együtt kénytelen elfoglalni és így a győzőnek nem jut semmi.“ . . .

¹ L. Rossz üzlet a háború c. művét, magyarra fordította Kunfi Zsigmond.

Vagy Homor Lea amerikai tábornok szerint vajjon:

„A háború a létért való küzdelemnek és a legalkalmasabbak kiválogatódásának törvénye“.

Moltke szerint vajjon:

„A háború kifejleszti az emberek legkitünőbb erényeit, bátorságot és lemondást, kötelességtudást és áldozatkészséget, mely nem riad vissza az élet kockára vetésétől sem. A háború nélkül a világ a materializmus posványába süllyedne“.

Ernest Renan szerint vajjon:

„A háború a haladásnak egyik feltétele, ostorcsapás, amely ébren tartja az államokat és közönyösségükből felrázza a közép-szerűeket“. Vagy amint Roosevelttel mondotta: „Csak a háború útján szereshetjük meg azokat az energikus tulajdonságokat, amelyek az élet kemény küzdelmeiben való győzelmet lehetővé teszik“.

Ezeket ragadtam ki a leghumánusabb angol író konceptusából, aki ugyan maga angol viszonyokhoz alkalmazta elméletét, — a legalkalmasabbakat a mi speciális magyar viszonyainkhoz a háború racionális ellenségeinek és racionális híveinek véleményei közül.

A legalkalmasabbakat a háború negatív és pozitív értékei közül — Magyarországhoz, melyet az elnyomás és hódítás veszélye fenyeget minden oldalról — a magyar néphez, amely páratlan lendülettel, vitézséggel, önfeláldozással harcolta végig a háborút. A háború nem lenni és lenni kérdése elszánt harcot vívott egymással a magyar határokon; s a dilemma, a bonyodalom minden elmélet számára még nagyobb lett, mikor végül a principiumok önmagukkal is ellentétbe kerültek:

Magyarországot az ellenség megvert hadai előzönlötték, s a vitéz, önfeláldozó, lendületes magyar nép teljes tehetetlenségbe, egykedvűségbe, letargiába esett. Az ország ezeréves falai roskadoznak, századok testi és szellemi szorgalmának gyümölcsei mennek a magyarság számára veszendőbe, minden magyar ember existenciája jelentékenyen süllyedt, — az állam alászállott, egészen alá, mint egy megsebzett, szárnyaszegett turul.

A világháború haszna . . .

A politika (mely az államélet körüli tevékenység), az államélet nem alkalmazkodik az elméleti megoldásokhoz.

Nem egy logikailag körülhatárolt haszonelmélet — akár jogos, akár nem jogos — alapján indul meg a háború, és mégis a háború

hasznáról kell beszélnünk, amiből ugyan a győző igyekszik a legyőzöttnek egyebet nem hagyni, mint csak a sebeket, emlékeket, keserű tanulságokat. A háború mérlege előre fel nem állítható, a veszteségek és nyereségek egymáshoz való viszonya jó előre ki nem számítható: mennyi vér, mennyi szenvedés, mennyi gazdagság — esetleg aránytalanul kicsiny értékekért!? A háború ez embertelen üzlete mégis végül valósággal a nép szükségérzetévé válik. Az egyesek, milliók hősi tűzzel sodortatták magukat a megsemmisülésbe, — reájuk nézve minden haszon semmis.

Avagy pl. Franciaország kiszámíthatta-e, hogy a világháborúban elveszti fiainak legjobbjait, annyi vért, annyi várost, annyi értéket, hogy egész észak és északkelet-Franciaország romhalmazzá lesz — Elzász-Lotharingiáért, egy különben ezután is vitásnak maradó tartományért.² Avagy Anglia kiszámíthatta-e előre azt a magas pénz- és véráldozatot, amit meghozott és még számlálatlanul hozni volt hajlandó: csak azért, hogy egy riválist ideig-óráig letörjön, újabb kétségek elé néző világ hegemoniáért, újabb gyarmatokért?

De maradjunk a győzelemnek ennél a két legkulturabb, irányító, vezető és legtöbbet áldozó példájánál.

A háborús motívumokat nem valamely haszon-elmélettel kötik össze gyöngge, bizonytalan szálak, olcsó emberek alkutárgyát nem képezhetik. Nem egy-két ember metierjébe vágó vállalat.

Ez a motívum, ez az eszme megszülethetik a szerencsétlenség órájában ép úgy, mint a fény és dicsőség tetőfokán. Mint ahogy megszületett Franciaországban és Angliában. Megszületik a legbölcsebb idegzetben, miként a kicsiny lelkek tömegeiben.

A nagy „désastre“ után pár évvel még Gambetta így beszélt:

„Les grandes reparations peuvent sortir du droit nous ou nos enfants pouvons les espérer, car l'avenir n'est interdit à personne... Ce n'est pas un esprit belliqueux qui anime et dicte ce culte, c'est la nécessité, quand on a vu la France tomber si bas, de la relever, afin qu' elle reprenne sa place dans le monde“.

A jog alapján is lehet a nagy hibákat helyrehozni, nem háborús szándék ez, de szükség, kötelesség fölemelni az elbukott hazát...

² Elzász-Lotharingia körülbelül akkora mint Máramaros és Beszterce-Naszód vármegye együttvéve, 14,521·8 km.²

Az eszme éget, — beleégeti magát a lelkek közepébe és egy egész nép millióit egybe forrasztja. Még a szociáldemokrácia sem tudja magát felvértetni a forrasztó tűz ellen... A gyökérszálak kitéphetetlen mélyek, — faj, múlt, temperamentum.

A generációkon át csak erősödik az eszme. A nép nemcsak anyagi javaiban, de eszméjében is gyűjt, halmoz, — s minden egyes generáció nagyjai emelik, terjesztik, mélyítik, közelítik az eszmét megvalósulásához.

Állam és nép tulajdonképen egyek, az állam célja a nép célja, — az állam öntudatának és izomzatának erősödése ez.

És 1871 után harminc év múlva elmondhatta P. et V. Margueritte:

„La France républicaine a *beaucoup* fait. L'armée *aujourd'* — hui c'est la Nation même. Plus la Nation sera grande, plus elle aura la religion de *ses devoirs*, et plus l'armée sera forte... Il y a là de quoi dorer d'un reflet de gloire les sombres heures“.

A harci dicsőség messziről sugárzó fényébe állott, tömörült már egész Franciaország.

Az állam-, a népcél hasonló kifejlődését láthatjuk Angliában is. A féltékenység, a világkereskedelem, a világhegemóniáért való küzdelem gyökérszálai visszanyúlnak hosszú századokra az angol múltba. A féltékenység, ellenszenv, gyűlölet az angol lélekben ép oly természetesen szélesbedett, mélyült, mint az örvény a vízben.

A naszonelmélettel szemben a nemzeti cél megtagadhatatlan. Nem valamely haszonért, de annál sokkal erősebb, általánosabb, egy hosszú múlton keresztül eleven erővel hatott nemzeti, népcélokért folyt a világháború.

De mi történt volna a céljaira edzett, fölkészült néppel, hogyha a célokat és energiát önmagukban összesűrítő vezérekre nem talált volna? Hosszú négy esztendő balszerencséi közepett, nemzet és vezérek célokban és energiában való egyesülése nélkül, csak katasztrófával végezhetné volna úgy Franciaország, mint Anglia ezt a háborút.

Sokszor kísértett a nyugati égen ez a sötét rém, de a Clemenceauk és Lloyd Georgeok — és itt ismét a franciának kell elsőbbséget adnunk —, a nemzeti öntudat e kolosszusai és oroszlánok az energiában, viharokon, veszélyeken, kishitű kétségeken, csüggedésen *keresztülvezették* országaikat.

Franciaország és Anglia valóban megtalálta a nagy célokhoz

és még nagyobb küzdelmekhez mért vezéreket — és a világháború haszna e két, Magyarországgal párhuzamba állított országban a nemzeti célok kivívása, elérése lett.

*

A magyar nemzetnek, a történeti magyar népnek épen úgy meg volt és meg van a maga öncélja. Hosszú küzdelmeken át vezető, edző, ezeréves ősi, kiirthatatlan, a magyarsággal együtt élő vagy megsemmisülő magyar nemzeti cél — ez az öncél.

Ez a magyar nép az öntudat és energia fegyvereivel ép úgy felkészülve indult a küzdelemre, mint akár a francia, vagy az angol. A kitartásban és önfeláldozásban szívós és ideális volt.

Azonban nem ismertük azokat a vezértípusokat, akik még a legnagyobb veszély idején is ébren tudták volna tartani a nemzeti öntudatot és energiát; — akik mintegy összesűrítették volna azt önmagukban és a legkisebb is, a legcsüggedőbb is mint biztos forráshoz fordulhatott volna hozzájuk. A legnagyobb veszélyben vezérek adattak nekünk, akik nem képeznek harmónikus egységet azzal a szívós és ideális magyar néppel, — akik szemük elől tévesztik az öncélt és hihetetlen khaotikus fogalmakat alkotnak maguknak a nemzeti célokról.

A gondolat és erő törpeségeibe futottak össze a mi jelenkorunk szálai.

Hiába volt egy hosszú, diadalmas, hősi harc!

Várjunk még, ne tegyük le itt a tollat, egy megoldásra váró probléma maradt még fenn fejtegetéseinkből:

A magyar nép a lélek magas lendületével, teste szilaj erejével vett részt a népek erőinek összemérésében. Ez őserőket kipusztíthatta-e belőle akár a háború, amelytől Rooseveltt épen azoknak kifejlesztését várja, akár a béke, rövid napok alatt, amely viszont a háború ellenzői szerint kell, hogy erősítse azokat?

Ebből a többszörös antitezisből a magyar nép ősereje kerül ki győztesen.

Nem egy Elzász-Lotharingiáért, nem a világ-hegemónia örömeiért, de ennél nagyobb, igazabb, sokkal realisabb érdekekért, — a mi ezeréves múltunk és a fentebbi legkulturább példák útmutatók a feladatokra: hogy az eszmében, a nemzeti célban minden magyarnak generációk fokain keresztül naggyá s a vezéreknél még egy fejjel nagyobbá, óriásokká kell nőniök.

III.

A népdiplomácia.

A háború egyik legfontosabb tanulsága a népdiplomácia, melybe beletartozik az agitáció, propaganda és információ fogalma is.

Az entente hatalmas fegyvere, amely ellen nem is védekeztünk és így annak sikerét már is biztosítottuk. Úgy, hogy amint a rettegett orosz birodalom Németország katonai ereje és a saját szövetségesei népdiplomáciája folytán vált törpévé, ép úgy a központi hatalmakat Amerika közbelépése és az entente által üzött népdiplomácia győzte le.

Ezzel a politikai manőverrel kapcsolatban az entente és szövetségeseinek szerepétől el kell választanunk Wilson elnök szerepét, aki ezt — a párisi középponttól meglehetősen távol — ideálisabban fogta fel és mintegy a népek fölé igyekezett helyezni. Párisban volt a boszorkánykonyha, — tűzhelye, fészke a Goga Oktáviaoknak, Masarykoknak, Kramarzoknak, Pasicsoknak, a jó előre megalakult cseh-szlovák nemzeti tanácsnak, a román egység nemzeti tanácsának, stb.

Amennyire ellenségeink elismerhetik a központi hatalmak katonai fölényét, akkor, amikor ezeknek 160 milliónyi népe, tehát aránylag egy igen kicsiny ember — és hadianyag-forrása győzelmesen állott szemben 4 éven keresztül úgyszólván a világ többi részét felölelő ellenség óriási túlsúlyával: úgy viszont nekünk is el kell ismernünk az entente föltétlen politikai fölényét már elejétől kezdve.

Az entente könnyű szerrel használta ki ellenünk ezen politikai fölényt, — a parlamentekben, meetingeken tett felelős nyilatkozatoktól, béke-pontoktól, wilsoni üzenetektől kezdve, le egészen az ellenséges repülők által a harctereken ledobált röpcéduláig.

A mi politikai öntudatunk pedig nemcsak hogy annyira nem volt érett, hogy igyekeztünk volna a cselszövények ellen védekezni, azokat a mi szempontunkból kellő értékükre leredukálni: de mind jobban és jobban kezdtünk az entente hatása alá kerülni, és végre 1918 október 31-én győzött az az irányzat, hogy mi, a Monarchia, voltunk a háború előidézői, hogy valóban nemzeti-ségeink a legtűrhetetlenebb elnyomatásban élnek és hogy az entente által annyira támadott, annyira gyűlölt porosz militarizmus egyik s immár egyedül álló főoka a Monarchia alkotmányjogi és nemzetiségi egyensúlytalansága.¹

Pedig tudnunk kell, hogy úgy Wilson elnök, mint általában az entente hivatalos politikusai nem tárgyi ismeretek, tárgyi igazságok, nem a közvetlen tapasztalat alapján ítélik meg Magyarország belső ügyeit: a külső és belső irredenták, az entente-szövetséges Balkán-kormányok szolgáltatták a bő forrást helyzetünk *egyoldalú*, rideg, csökönös megítéléséhez.

A mi közvéleményünk teljesen passzív magatartást tanusított, — hagyta magán elhatalmasodni és végre győzedelmeskedni az úgy nevezhető intelligens harcot. Ez az intelligens harc már réges-régen megindított ellenünk s egyáltalán a háború megindításának kérdésénél nem hagyhatjuk figyelmen kívül ellenfeleinknek már jóval az ágyúk dörgése előtt megnyitott *egyoldalú*, célzatos agitációját. A világháború nem Belgrád bombázásával kezdődött, az már a védekezés kezdete volt. Hiba volt, hogy itt kezdtük, hiba volt, hogy minden bizalmunkat fegyvereinkbe, a magyar és német vitézségbe fektettük, — már az intelligens harcban erős, öntudatos akciót kellett volna kifejtenünk, azonban a reánk szórt kiabálásokra csak dadogással feleltünk. Egy helyes, de már későinek bizonyult akció volt részünkről az, amellyel gróf Károlyi Mihály az entente-kormányokat javunkra igyekezett hangolni.

A magyar nagy közvélemény általában ezt az intelligens harcot, az agitációt lekicsinyelte és határainkat védtelenül hagyta. Sem kormánynak, sem társadalomnak nem volt szerve ennek a harcnak az ellensúlyozására.² Még a velünk szövetséges néme

¹ Jászi Oszkár: A Monarchia jövője. 19—20. oldal.

² Jellemző, hogy a nyugati közvélemény a háború előtt ismert Csehországot, Horvátországot, Erdélyt, de nem ismert Magyarországot, hanem csak Ausztria-Magyarországot.

közvélemény is egy ferde képnek, velünk sok tekintetben ellenséges irányzatnak hívívője volt. Sőt! magával a Monarchia másik államával szemben sem voltunk kellőképpen megvédelmezve.

Százados dinasztikus hibák, kormányzati mulasztás, a társadalom szűk látköre és szervezetalansága egyesültek itt.

És ha van valami, ami mégis a magyar érdekeket a nemzetek nagy ítélőszéke előtt oltalmába veszi, úgy az nem az intelligens harcban elért sikereinknek, nem is a háborúban kifejtett magyar hősiességnek és önfeláldozásnak, — amely a desorganizációban és demoralizációban rövid pár nap alatt úgy is semmivé lett, — hanem csak az ítélkezők magasabb politikai belátásának lesz köszönhető.

A világháború népdiplomáciája épen úgy vezéreszmékkel, emberi ideálokkal, jelszavakkal dolgozott, mint akár csak 1789 és 1848. Azonban ezek a vezéreszmék nem állíthatók egy vonalba 1789-el vagy 1848-al, a középkori hűbériség és a fejedelmi abszolútizmus megszüntetésével, sem tartalmukra, de különösen genezisükre nézve sem.

Hogy csak a két legfontosabbat említsük, melyek Magyarországot, mint kifejezetten szárazföldi országot érdeklik, e vezéreszmék: A népek önrendelkezése és a demokrácia.

Mindkét eszme a népdiplomáciának igen alkalmas lobogó.

A *népek önrendelkezése*, amely az entente kezében (Wilson elnök nélkül) tulajdonképpen szeparatisták, eldarabolási irányzat, nem egy általános értékű eszme, mint akár a hűbériség megszüntetése és vele az emberi jogok felállítása, akár a fejedelmi abszolútizmus megszüntetése; egy tisztán ellenünk, egy fennálló államrend ellen használt fegyver, ellenségeink fegyvereinek érdeke, végeredményben territoriális hatalmi kérdés, aminek idáig is meg volt mindég a maga eszmei burkolata: a keresztyénség, kultúra, az egyensúly, a határbiztonság, a gazdasági szükség. A népek önrendelkezése úgy hangzik, mintha már az örök béke jegyében született volna, pedig csak az irredentizmus szülte, amellyel szemben nekünk magyaroknak egynél több, existenciánkba vágó eszménknek kell érvényesülnie. A népek önrendelkezése egy ad hoc elvi alap, szépségtapas az hatalmi politikán. A hozzá szükséges magyarázatot teljesen kimeríti a Monarchia ellen akcióba lépett népdiplomácia működése. Nem a népek önrendelkezése az államalkotó alap, hanem a népek fizikai és erkölcsi ereje, mely más népek fizikai és erkölcsi gyöngeségé-

nek helyébe lép. Anglia nem is gondol arra, hogy a népek önrendelkezését Irországban megvalósítsa, Franciaország pedig annál is többre megy: meghódítja Elzászt, melyről (Lotharingia nélkül) már 1870-ben elismerte maga a francia Fustel de Coulanges, hogy nyelvében és jellegében német.

A *demokrácia* a civilizált népek közkinccse. Az egyes népeknél már évtizedek óta terjeszkedő irányzatban van. A népszuverénitás nem az entente ideája és nem is háborús vívmány. A népszuverénitástól visszhangzott Európa már 1789-ben és 1848-ban s a messze jövőben hányszor fog még újra születni a harci zajban. Közben a békés fejlődés igyekezett, igyekszik minél intézményesebben berendezni a demokráciát, a népszuverénitást.

Az entente kezében azonban a demokrácia háborús eszköz, a népelégedetlenség fölkelése; — az entente szövetségese a népek között önmaguk ellen, — forradalom és polgárháború az ellentáborban, az ententenak nem tetsző személyek és népelemek tömegmérgezésének, a nemzeti erőből való eliminálásának biztos szere, végül garancia a legcsúfosabb fegyverszüneti és bizonyára hasonló békefeltételek elfogadtatására.

A felelős személyek megbüntettek, elsöpörtettek; a népek eleget tettek az entente kívánságának. És most a felséges népnek önmagán kell tapasztalnia az entente-testvértől (így kell mondanunk!) testvéri szeretet, testvéri ölés helyett a megaláztatások hosszú sorát.

Az entente Görögország demokráciáját szította fel és elűzette György királyt, mert nem akart neki népe vérével háborús támogatást adni. Elűzette az orosz cárt, mikor az véget akart szakítani a véres színjátéknak, — ugyancsak a demokrácia segítségével, és háborúba keveredett az orosz demokráciával, mikor az tudomására hozta, hogy a nép tulajdonképpen békét akar. De egyik népnek sem lehet oka a csalódást oly keservesen érezni, mint a hazájáért négy éven keresztül páratlan vitézséggel és önfeláldozással harcoló, diadalokban résztvevő s a diadalok mellett is IV. Károly trónralépte óta király és népe által egyaránt, folyton és folyton a kiengesztelődést, a megegyezéssel békét kereső, sürgető magyarnak.

Az entente diplomáciai, szóharca a népek önrendelkezéséért, a kis nemzetek védelméért, a tengerek szabadságáért, a demokráciáért, a világszabadságért, a világbékéért, a népek testvérisé-

géért stb. folyt. Itt is bebizonyosodott azonban Talleyrand mondása. Ez a diplomácia arra volt jó, hogy a valóságot elrejtse. A valóságban Franciaország a revancheért, Anglia a világ hegemóniáért, Oroszország balkáni terveit és Konstantinápolyért, Szerbia, Montenegro, Itália, Japán, Románia, mind-mind harácsoló ösztönéből hódításokért, — és Amerika a legjobb esetben a maga presztizsért harcolt.

A koreszmék hagyományos szülőföldje Franciaország. A vázolt eszméket, jelesen a népek önrendelkezését, amely legfőképpen érdekel bennünket, valóban az entente-diplomácia dobta a harc közepébe. Azonban mi köze sincs azokhoz a francia vagy angol nép széles rétegeinek, mert hisz azok csak a revanche-t s a világhegemoniát ismerik. A minket különösen érdeklő eszmék györkérszála ide a mi talajunkba nyúlnak, — innen szállították hozzájuk az anyagot különböző népelemek, kül- és bel-irredenták az intelligens harc útján s most az entente diplomáciája ide hajtja, ide fújja vissza, mint egy zörgő, szinte észbontó félelmetes lombóriást, Magyarország népeihez.

Ez volt a világháború ellenünk folytatott népdiplomáciája.

Hibánkból — vagy hibákon kívül — a világégés egyik fókusába jutottunk.

Sajnos, ez idő szerint e diplomáciai harcban is a magyar faj teljes vereségét regisztrálhatjuk, amelynek kulminációs pontjaként ide iktathatjuk gróf Károlyi Mihály, mint Magyarország minisztereinöke november 8-adi memorandumának bevezető sorait — amelyek épen a Jászi Oszkár szellemében íródtak — Franchet d'Espérey tábornokhoz, az entente balkáni főparancsnokához:

„Ez a háború a régi feudális és autokrata Osztrák-magyar monarchia műve volt, amely a porosz militarizmussal szövetkezve lángba borította Európát. Ez a rendszer teljesen lehetetlenné tette amaz erők érvényesülését, amelyek Magyarországon ezt a háborút ellenezték, amelyek pacifisták és demokraták voltak és amelyek állandó harcot folytattak a nemzeti elnyomás politikájával. A Kossuth Lajos Magyarországa teljesen elnémított és csak azoknak a feudális osztályoknak a szava volt hallható, amelyek a német imperializmus barátai és a nemzetiségek ellenségei voltak“.

Deferálás, a nyakunk alátétele ez az entente minden ellenünk kiélezett vádjának.

E szép siker után azonban az entente népdiplomáciája nem marad tétlenül.

A világháború után az entente és legelső sorban Anglia a *pacifizmus* járszalagján akarja vezetni a kis és nagy népeket. A német és talán magyar (?) militarizmus és imperializmus rémével szemben azonban csak úgy valósítja meg becsületesen a pacifizmust, az általános lefegyverzést, hogyha ama „világriasztó“ imperializmus helyébe nem állítja a maga imperializmusát.

Mert ha az entente *elveszi* pl. Németország gyarmatait s esetleg még egyébként is anyagilag tönkre teszi, vagy közelebbről ha a mi szomszédaink imperialistáinak megengedi, hogy Magyarország földjében daskálhassanak: akkor a pacifizmus az entente kezében egyfelől a győzelem legridegebb kihasználásának a biztosítóka, idea a győzelem háborítatlan élvezéséhez, másfelől pedig nem alkalmas a legyőzött népek érdekeinek kielégítésére.

Akkor valóban az entente nem a pacifizmusért, a militarizmus megsemmisítéséért akart végleges és döntő győzelmet aratni, hanem csak a saját imperialista törekvéseinek a kielégítéséért.

Ha a béke ékként köttetik meg, akkor a pacifizmus csak az entente-nak jó béke eszköze, — és a pacifizmus minden apostola csak az entente-ot, minden ilyen magyar csak ellenségeit szolgálja.

Egy szétszaggatott és még annyi veszélynek kitétt Magyarországon a pacifizmus hívei az ellenség közvetlen vagy közvetett, nem is sejtett befolyása alatt állanak.

Minden dolgot mindjárt a kezdetén lehet elrontani helyrehozhatatlanul, — úgy a pacifizmus ügyét is.

Anglia a legnagyobb, saját faján kívül legkiterjedtebb állam, — tehát ez a legősibb, legnagyobb imperialista, — könnyen érthető, hogy ő igyekszik legjobban kihasználni a világháború végleges győzelmét, — talán ő fogja legjobban követelni az általános leszerelést, a pacifizmust is.¹

¹ „Bristolban tartott gyűlésen Lloyd George miniszterelnök kijelentette, hogy a katonai szolgálati törvényt azonnal hatályon kívül helyezik, mihelyt a törvény szüksége megszűnt. Ha tartós békét akarunk, végét kell vetnünk az európai kontinensen a szolgálati kötelezettség alapján álló hadseregeknek... A tengerészetről azt mondta Lloyd George, hogy az nem támadó, hanem védő fegyver. Ezért nem akarja Anglia megszüntetni. A flotta az angol szigeteket évszázadokon át megővta az inváziótól. Angolország nem akarja jövőjét kockáztatni.“
(Pesti Napló, dec. 13.)

Az Anglia által felvetett eszméket nem általános emberi, hanem mindég és tisztán angol szempontból kell szemügyre vennünk. Ez az angol diplomácia legbiztosabb ellenszere.

*

Számolnunk kell azzal a körülménnyel, hogy a világégés egyik fókuszában állunk. A béke még nem kötött meg, de az eredmény tisztán állhat előttünk: amennyiben a világháború után helyzetünk sokszorososan megnehezült. Ez a fókusz itt nem hűl ki a béke teljes helyreállításával sem. És nekünk erkölcsi és fizikai erővel kell győznünk a benne lappangó, lassú égést. Idáig lebecsült nagy feladatot kell teljesítenünk, ha nem akarjuk, hogy Magyarország egyszer por és hamu legyen. Békében az intelligens harccal kell magunkat megszilárdítanunk.

Energiát kell pótolnunk, erőt kell kifejtenünk, akaratban, öntudatban, tette készségben erőseknek kell lennünk, vajha ez lenne a forradalmi demokrácia nemzeti vívmánya!

Jöjjön a szellemi, a felvilágosító, megbecsülést szerző harc a népek fórumán. És mi magunknak kell a vezéreszméket kiröptennünk ebből a fókusból!

Akkor biztosabban kiállunk egy újabb világrengést, egy újabb katasztrófát, mint most.

S azok, akik dacára, hogy az idegen eszmék előtt elbuktunk, a népek nagy leszámolásán oltalmukba veszik a mi igazunkat, a magyar nemzet ügyét: azok a jövőben is bizton megértenek bennünket, — azok hisznek és bíznak a mi hivatásunkban, — azok a mi első barátaink.

IV.

A forradalom.

Az entente népdiplomáciája Magyarországon is megtermé gyümölcsét. A győztes ellenséghez való vonatkozásában azon szent hitttel küzdött a forradalom gróf Károlyi Mihályért, hogy csak vele fog szóba állani az entente — s csak ő, az ő politikája tudja megmenteni Magyarország integritását.

Két probléma kínálkozik e cím alatt megtárgyalásra: a forradalom és a köztársaság problémája.

És itt előre kell bocsátanom, hogy egyike vagyok azon sokaknak, akik már október 31. előtt aggódva figyeltük az eseményeket, a hiú remények nem tudtak bennünket elvakítani, de előre sejtettük a szabadjára eresztett elemek rombolását a magyar államon: jogosítva érezzük magunkat és hiú remények ma sem állják útját annak, hogy elmondjuk kritikánkat. Nézzünk őszintén az események szemébe.

Vitatják, hogy ki, vagy kik idézték fel a forradalmat. Károlyi Mihály és hívei általában tiltakoznak az ellen, mintha ők idézték volna fel azt. Búza Barna, a forradalmi kormány egyik tagja, pl. október 28-án így beszélt Budapesten, a Károlyi-párt körhelyisége előtt összegyűlt tömeghez: „Azt mondják, forradalom fenyeget és le kell tartóztatni mindenkit, aki forradalmat akar előidézni. Én is azt mondom és azért követelem, hogy tartóztassák le Wekerlét és Windischgrätzet, mert ezek az urak csinálják a forradalmat“.

Utána Fényes László beszélt:

„Mindég újabb ajánlatokkal jönnek nekünk, akik a ti akaratotokból birtokba akarjuk venni a hatalmat. De nekünk türelnünk kell, hogy ezalatt szervezkehdhessünk. Szervezni kell a mozgalmat, nehogy leverhessenek bennünket. Most lépünk érintkezésbe a

pólai tengerészekkel és a különböző országokban levő testvéreinkkel. Addig, míg a szervezés véget nem ér, nem szabad senkit sem megmozdítani közülük. Egyszerre kell megmozdulnunk és a hatalom bitorlóit akkor kiverjük.

— Kétszázezer szervezett munkás van . . . Elmegyünk valamennyien, — zúgta közbe a tömeg. A vidék szervezése nem megy 24 óra alatt, — folytatta Fényes, — és bízunk abban, hogy a ti lelkesedésetek három nap múlva is meglesz“. (Pesti Napló, okt. 29.)

Három nap múlva ugyanaz a nép a forradalom mámorában ujjongott.

Elteltek Fényes Lászlótól és eltekintve attól, hogy a földi igazságszolgáltatás szerint a ballépésért mégis csak az a felelős, aki ahhoz az utolsó lökést adja, — a forradalom vezéreire vall. És, ha nem akarták volna vállalni a felelősséget, minden erejükkel igyekezni kellett volna megakadályozni azt. A forradalom vezetése, vagy nem vezetése kezünkbe volt letéve.

Egyébként, ha üdvöt hozott a forradalom Magyarországra, miért ne vállalja azért akárki is a felelősséget!?. . .

A Nemzeti Tanács már forradalmi intézmény, miért is a forradalom tulajdonképpen annak megalakításával kezdődött.

A forradalom a lehető legrosszabb időben sújtott le Magyarországra. Wilson elnök már egy hónap óta csalogatta, hitegette a központi hatalmak népeit, mikor ezek már legelső jegyzékükben őszinte nyíltsággal elfogadtak minden ismeretes wilsoni feltételt.

Minden egyes wilsoni válasz egy-egy csatavesztés erejével hatott reánk, úgy kint a seregnél, mint benn az országban.

Nem ismerték fel a veszélyt, hogy most az idegességgel egy pár hét alatt mindent el lehet veszíteni, — mert ha felismerték volna, akkor több mint négy év után bátran kibirt volna még egy hónapot az ország minden fia.

Azonban Wilson válaszai nemcsak egy-egy csatavesztést jelentettek, de egy-egy felbuztatás, uszítás erejével hatottak ellenségeinknél.

A mi pacifistáink (fogadjuk el ezt az összefoglaló nevet) még mindég azt hitték, hogy a békével s messzemenő demokráciával testvéreinkké tehetjük ellenségeinket. Még a forradalom után is hitték.

Ausztria az uszítások súlya alatt hamarosan összeomlott.

Magyarországnak sziklaszilárdan kellett volna állani a romboló, morális vihart.

De akkor, amikor a hadsereg otthagya az állásokat és a kincseket érő hadifelszerelést,¹ akkor, amikor ingott, rengett a talaj körülünk, a vészek órájában, akkor, amikor mindannyian kart-kárba öltve kellett volna elébe állanunk a viharnek s féltő gonddal kellett volna örködnünk organizáció, rend, fegyelem, tekintély, az állam ezidőszerint még létező alapjai felett: akkor Budapesten kitört a forradalom, végig söpört az országon és elsöpörte a koronát, esküt, hadsereget, rendet, fegyelmet, minden magyar élet- és vagyonbiztonságát a periferiákon és esetleg jóval beljebb, — s tétlenségre kárhoztatta a nemzet eddigi legjobbait és a magyar középosztály nagyobbik részét, vagy éppen egészen.

Ez a forradalom magával hozta a felforgatás minden veszedelmét, s éppen speciális magyar veszedelmét.

A forradalom első stádiumában, Károlyi Mihályra esküdött fel, aki az azonnali békéért és független, önálló Magyarorszáért vezette harcba híveit. A forradalom e tárgyi feltételei tulajdonképpen

¹ Kint a seregnél a Fényes László által is bevallott szervezésen kívül részint az orosz fogságból visszatért s ismét a harctérre kiküldött katonák, részint — úgylátszik — a hírlapok, a hazulról jövő hírek idézték elő a hirtelen bomlást (úgy, hogy ezen utóbbiaknak a csapatokhoz való továbbítását október 20-án be is szüntette a hadvezetőség), azon természetszerű előfeltétel mellett, hogy a több mint négyéves háború minden szenvedése, a katonák élelmézésében, felszerelésében beállott dezolált állapotok igen kedvezővé tették a talajt.

„Úgyis elveszítettük a háborút, — menjünk haza! — ez volt a jelszó. És október 26—27-én egész hadosztályok egyszerre tették le a fegyvert az utolsó olasz támadásra. Ez emberileg nagyon érthető is.

Viszont a másik oldalról halljuk olasz fogságból visszatért rokkantjainktól, hogy ha nálunk nem tört volna ki a forradalom, kitört volna Olaszországban

Az olasz hadsereg annyi támadásban soha sem tudta megverni a mi seregünket. Utolsó támadásában több százezer foglyot ejtve, több ezer ágyút rengeteg hadifelszerelést, milliárdokat zsákmányolva, egy, a fentebb vázolt előzmények után leggyorsabb lefolyású általános csatát nyert, végleges győzelmet aratott.

Orlandó miniszterelnök nov. 19-én, az olasz kamara megnyitásán bejelentve ezt, mondotta:

„Katonák és polgárok egyetlen nagy hadsereget alkottak, hogy egy órával tovább tudjanak kitartani, mint az ellenség. Ez a mi győzelmünk titka.“ (Pesti Napló, nov. 22.)

nem forogtak fenn, illetve időközben elenyésztek. A független, önálló Magyarországra már okt. 16-án elhatározó deklaráció történt a magyar képviselőházban. Király és nemzet pártkülönbség nélkül és őszintén óhajtották, — ki ellen kellett tehát a független, önálló Magyarorszáért küzdeni!? A külön békére is elment a hivatalos jegyzék okt. 27-én, — nem is említve azt, hogy a különbéke gondolata már régen megérett IV. Károlynál s úgy a nemzetnél is, — és csak Wilson csalogatása késleltette azt. Ki ellen kellett tehát a különbékéért harcolni!?

A vezérséget azonban, — bár annak címét és jellegét mindig megtartotta — Károlyi már elég korán elvesztette kezéből. A miniszterség személyi kérdéseiben való meg nem egyezés csak ürügy volt a forradalom továbbvitelére.

Október 31. hajnalán a forradalom nyíltan második stádiumába lépett: a fenálló társadalmi rend és államrend ellen.

A forradalom ezen destruktív stádiumában szétépte a nemzet és vele együtt Magyarország jelentékeny kapcsait. A forradalom általában a fenálló rend felborítását jelenti, azonban kiépített új rend nélkül, — tehát hosszabb-rövidebb ideig a szétszűllés állapota, az anarchia interregnuma áll be. Magyarországnak pedig különösen közjogi állapotában ez az anarchia hosszú ideig eltart, s mindinkább az ezeréves Magyarország rovására.

Végzetünk nekünk, hogy éppen magyaroknak kellett ezt előidéznie — olyan időszakban, amikor a történelem egész során talán soha annyira nem volt szükség erőink összeszedésére a világ reáinktörő marcangoló erői ellen.

Ami a társadalmi rend kérdését illeti: már korábban messzemenő szociális programot állítottatott fel, általános választói jog, demokratikus birtokpolitika stb., mely a fejlődés törvénye szerint alkalmas volt a továbbkiépítésre. A forradalommal régi elégedetlen faktorok, radikálisok, szociáldemokraták, a vörös zászló, jutottak egy csapásra hatalomhoz, mohón megrohanták azt és egyszerre más emberek ugyan, de épúgy mindenütt az elvbarátok, kebelbarátok ültek a hatalomba, súlyos hibákkal és mindenekelőtt fize-

¹ A forradalmi kormány a már meglévőkön kívül mindjárt két új tárca nélküli (nemzetiségi és a béketárgyalásokat előkészítő) miniszterséget s mind több és több államtitkárságot szervezett a személyi igények kielégítésére. Úgy, hogy rövidesen 13 minisztersége és közmondásossá vált sok államtitkára lett az erősen megcsonkított, rend és tetterő nélküli Magyarországnak.

téseiket tetemesen emelve, akárcsak azelőtt.¹ A különbség csak az, hogy a régi középosztály el van némítva, ki van küszöbölve, — tehát az osztályérdek a hatalomban megmaradt, csak a színezet más.

A forradalom eddig jutott. Egy permutáció megtörtént. De mi lesz akkor, hogyha ezzel még nincs kielégítve, minden elégedetlenség és előretörési vágy!? — Mert, sajnos, a testvériség, az egyenlőség és a szabadság! szélsőséges értelmében még nem köszöntött be.

Az a mohóság, amely a hatalmat körülvette, természetszerűleg széthatott, — a központból való kolportálás folytán —¹ az egész országban. A szegény megrohanta a gazdagot, az urat a paraszt, a falu népe a közigazgatást, a katona a tisztet és a nemzetiségi vidékeken az idegen ajkúak általában a magyarokat. Rablás, fosztogatás, gyilkolás, menekülés mindenféle.

Ki kell vennünk ezen elemek közül a szervezett munkásságot, mely a hatalom s ahoz egy új rend megalakítása körül tömörült.

Az új társadalmi rendnek az intenzívebb nemzeti munkát, több termelést és az általános jólétet kellett volna magával hoznia. E várakozást azonban hihetetlen gyorsasággal előzte meg a társadalmi anarchia, az egyre általánosabb munkakerülés és a termelés megbénulása.

Nem akarunk abba a hibába esni, hogy a háborús évek és a békebeli három év alatt a kaszárnyai képzés, nevelés hatását azonosnak tartsuk, — de ha a békében egy kiszolgált katona azt a benyomást tette reánk, hogy az a rend, a fegyelem egy magasabb erkölcsi iskoláját végezte el, — úgy most elmondhatjuk, hogy a

A kormánybiztosok légiója a különböző — nemzeti-, munkás-, katona-, földműves- stb. stb. — tanácsok városban, községben mind-mind országos ügyeket intézett. Futkosás, tanakodás, szónoklás, gyűlésezés, programcsinálás . . . okt. 31-ike után így nézett ki a „nemzeti“ munka.

¹ A napi sajtónak a forradalom napjaiban betöltött ezen fontos szerepét tárgyilagosan kell kommentálnunk. A napi sajtó volt a forradalom szervezetének leghatalmasabb, mondjuk főkeréke.

Ez volt az, ami a lökést adta a forradalmi mozgalmakhoz a fővároson kívül, — sajnos, valogatás nélkül. S így történhetett meg, hogy ha valamely városban, faluban, valami hihetetlen bolond rendezavarás történt, az a hírlapok leírása folytán másnap, harmadnap az ország különböző részeiben követőkre talált.

Mintha a sajtó inkább a jövőt akarta volna szolgálni a krónikai hűséggel, — és nem a jelen társadalmi rendjét.

Avagy így mondjuk: A kerék egyenesen haladt a forradalom útján s ezért taposott el közben értékeket is!?

háborúban mindnyájan óhajtvá vártuk az otthonunkba s a békés munkálkodáshoz való visszatérést: a munkás, a fizetéséből megélni alig tudó kis- és nagyobb hivatalnok, a lateiner, a kisiparos, kisgazda — még ez mind a robothoz, és a békés munka intenzív vágyához tartozik —, vagy a tőkések, — azt hiszem elmondhatjuk egyaránt mind, akik oda voltak. Nem is épen a hazatérés szüntette meg visszatérőkben, itthonlevőkben egyszerre a munka ösztönét: de az a hihetetlen gyorsasággal beígért mindenféle osztás, adakozás, amely sokak előtt már minden további munkát, s munkában a küzdést feleslegessé tett, — és még inkább azok a rendszeres és kemény támadások felülről, épen a kormányhatalomtól, tisztán és kizárólag a költő és munkaalkalmakat adó középosztály ellen, amely támadások aláásták a magyar nép különböző rétegei között a kölcsönös bizalmat, lerombolta közöttük a szolidaritást, — és tagadásba tette a társadalom azt a legfőbb alap-tételét, hogy az emberek egymásra vannak utalva!

A forradalmi hatalom eme tajtékos örvényében az intenzív nemzeti munka is összetörött s általános munkakerülés és munkahiány lett belőle, a többtermelés helyett szükség és inség fenyeget, az általános jólét szennyé és cafattá lőn.

Történelmünk mesgyéjén, a letűnt osztrák szervezés és fegyelmzés, s a napjainkban betóduló idegenek között egy komor kétség tolul szemünk elé . . . Hát a magyar már sohasem tudja maga — magát, önállóan, függetlenül szervezni és fegyelmezni!?

A forradalomban dőzsölőkkel szemben a közmagyarázat az, hogy a mi népünk nagy többsége a forradalomra nem elég érett, nem fogja fel helyesen annak eszméit s még kevésbbé tudja azokat helyesen alkalmazni. — Vezérei pedig nem nőttek ki a „követválasztási“ programbeszédék méreteiből.

A magyar államra kétszeresen közveszedelem a társadalmi rend forradalma, mert az a nemzetiségi gyűlöletet, a nemzetiségi agitációt is felszabadítja, s a magyarság pusztítására, üldözésére alkalom.

Az államrend forradalmához jutottunk.

Az államrend elleni forradalom a homogén országokban előnyökkel szokott járni. A cél mindenestre az.

A magyar forradalom vezérei is az ország megújítása, megerősödése érdekében tűzték ki a zászlót. És e téren fogja érne őket a magyar ügyre legszomorúbb csalódás.

Magyarország államjogilag immár figyelembe veendő különböző elemekből áll. S ha már a társadalmi rend forradalma fölészti az egyesekben a nemzeti disszonanciát, még inkább alkalmas az államrend forradalma a tömegeket ellentétbe hozni, széjjel választani. Így is történt.

A kapcsok széttörttek.

S az államrend elleni forradalom Magyarország elleni forradalomná lett. A tisztánlátást akadályozó legelvontabb idealizmus, egy vakító fény borította el a forradalom vezéreinek szemét a valóság elől: hogy itt belső és külső erők fognak belemarkolni Magyarország testébe.

A vezérek, s maga a szóhoz, hatalomhoz jutott nép, mely hatalmát terrorral egyedurra tette, a fölborított államrend helyébe nem hozott új államrendet: mert államanarchiát hozott. Csak eszméket tudott hozni: a szabadság, a testvériség fényes eszméit. Azt a szabadságot, amely a nemzeti irredentizmusnak nem kell s azt a testvériséget, amelyet az ellenünk nevelt, a külső aspirációk által támogatott és külső aspirációknak kedvező népelemekkel megértetni, elhítenni, Magyarország virágzására megvalósítani nem lehet.

Maga a forradalmi berendezkedés, a különböző nemzeti tanácsok felállítása, amit egyébként a magyar sajtó már előre tanácsolt, követelt, — intézményesen előmozdította a szeparatizisztikus törekvéseket. A nemzeti tanácsok mindinkább szuveréneknek kezdtek magukat érezni: a magyar nemzeti tanács Budapesten átvette az államfői hatalmat, s utána különösen a román, szerb, tót nemzeti tanácsok maguk kezdtek rendelkezni saját nyelvterületeiken.

A forradalmi magyar kormány még mindég a testvériség, demokrácia, önrendelkezés útvesztőin bolyongott közöttük. Prága, Bukarest, Belgrád közelebb állottak már ezekhez a nemzeti tanácsokhoz, mint a magyar kormány. A magyar vármegyék hosszú sora préda lett, az ellenség betört, majd kimagyarázott, — valóságos diplomáciai cselek a testvériség és demokrácia szent hite ellen. A kufárok Magyarország testén: a szövetséges, a békekötéses, a fegyverszünetes szomszéd, mind, mind mászik, mint vízben a pióca. Förtelmes látvány, amint ragadnak itt is, ott is Magyarország oldalába.

Önkéntelenül ajkunkra tör a szó:

— Az égre! — Föl! Elég legyen a forradalomból! Vezéreket már! Józan vezéreket! A csalódások ingoványából kikiváncozunk!

... Mert különben mi sem áll már útjában a meg nem egyezõ nemzetiségi tanácsoknak, hogy a magyar recipe szerint felénk kiáltsák: Bejelentjük, hogy mi cselekedni fogunk! Amint gróf Károlyi Mihály tette a törvényes kormánnyal való meg nem egyezése után.

Sõt már cselekedtek is!¹

A magyar nép, sajátságos, e szomorújátékot örömmámorban, valóságos diadalmámorban, lengõ zászlók alatt, a nemzetiszínû kokárda jegyében nézi, — mint egy ópiumszívó.

Valójában a nemzetiszínû jelvényeket már okt. 16-án ki kellett volna tûzni, míg okt. 31-ike tulajdonképen a vörös zászlóval indul.

Szabadság, testvériség!

Vajjon szabadság-e a terror és anarchia?

És testvériség-e a rablás, fosztogatás, magyarok öldöklése és kiüldözése saját honukból?

Ez legyen-e az óhajtott, remélt, s már meg is ünnepelt új rend!?

Ez a forradalom nem állja ki a párhuzamot az 1848-iki magyar forradalommal. A történeti előzmenyek óriási különbségén kívül még igen sok okból. 1848-ban a forradalom vívta ki a magyar nemzeti jogokat, 1918-ban pedig egy teljesen független, önálló Magyarország született meg már a forradalom napjai előtt; tehát magyar nemzeti szempontból mi szükség sem volt rá. 1848-ban bámulatos erővel szökött fel a forradalomból a nemzet, — míg napjainkban megdöbbenő tehetetlenségbe esett szét. 1848-at legyőzte a hatalmas külerő, azonban érintetlenül hagyta egy újra építhető Magyarország alapjait: a magyar földet és a magyar szellemet, a nemzet testi és lelki energiáit. Ami azonban 1918 után következik, alkalmas arra, hogy mindjobban elmossa Magyarország jelentékeny részének magyar színezetét. 1848 a parlamentárizmus megteremtésével, hetven év múlva a forradalom a parlamentárizmus

¹ Nyílt ellenszegülés a hadügyminiszter behívó parancsára. Turócszentmártonban külön szlovák állam megalakítása, majd csatlakozás Csehországhoz, — Ujvidéken külön szerb vajdaság, majd csatlakozás Szerbiához, — Gyulafehérváron külön román nemzetgyűlés, elszakadás Magyarországtól, csatlakozás Romániához, — keleti tót köztársaság stb. Megannyi külön kormány!... A magyar államnak mindég több és nagyobb területei kapcsolódnak ki immár a magyar kormánytól teljesen idegen aktivitásba.

kikapcsolásával kezdődött. November 16-án ennek kormányzata eltörölte az országgyűlés mind a két házát, az ellenőrzést és felelősséget nemzeti tanácsával együtt önmaga gyakorolta. S ezzel nemcsak, hogy megszűnt minden apró-cseprő kis politikai ildom, de sőt a legnagyobb sikertelenségek, legnagyobb baklövések, a csalódások politikájának valóságos főbenjáró bűnei közepett egyedüriként tartotta fenn magát a forradalmi kormány.

Ez a forradalom orosz kópia, az orosz szovjet-kormány kópiája, — és a kezdeményező magyarságot visszarettentette volna maga a példa, nehogy összetörjék, nehogy széthulljon ez a maroknyi nép.

Különösen nem jár ki pedig a dicsőség, persze magyar részről, a kezdeményezésért. Orosz mintára bár, de friss erővel magyar földről indult hódító útjára a forradalom. A magyar nép, vezérei-vel együtt, önmaga dobta el a higgadt megfontolást, az öntudatot s vele együtt mindazt, amit a forradalom áldozatul elvisz.

Am nézzünk szét. A körülünk lakó öntudatos népek várták, lesték ezt a pillanatot.

S épen akkor következett az be, mikor a népek nagy felszámolásán minden a négy és fél éves háborúból még megmentett értékünket: organizált fizikai erőnket, töretlen szellemet, rendet, fegyelmezettséget, helyén álló akaraterőt latba kellett volna vetnünk.

A konszolidáció helyett azonban a teljes diszolúció közepében állunk.

Az erkölcsi túlsúly a csehek, románok, szerbek, horvátok mérlegébe esett.

S ezt a túlsúlyt csak még egy fokkal növelik, amikor a jelzavakban, tiltakozásokban, proklamációkban fáradozó magyar kormány tehetetlensége mellett a magyar préda területeket már a béketárgyalások előtt megszállják.

*

A forradalom, a többek között, hadat üzent a „tekintélynek” is. És rövid pár nap alatt a kiszemelt tekintélyek le is romboltak.

A lerombolt tekintélyek között a legelső és legfőbb áldozat lett a királyság, a szent korona és nemkevesebbé maga a királynak idáig fenköltnek, érinthetetlennek hirdetett személye.

Mindez a felizgatott nép martalékává lön. A kedélyek a győ-

zelmi kielégülés vágyában égtek. A lerombolási és alkotási vágy volt az, — egy új világ reményében, egy szebb jövő hitével.

Ez a fatális tömegvágy, a visszatartott menetszázadok katonáinak lelkes, riadozó robaja Budapest utcáin fel- és alá magával ragadja a népnek mind szélesebb és szélesebb rétegét, mely tegnap még mit sem sejtett, nem is gondolkodott.

A rohanó ár háttéréül mindenestre odatartozik egy négyéves háború, sőt egy négyszázados múlt, mely nem babérokat szór.

Annyi sóhaj, annyi magyar fájdalom s annyi századokról reánk maradt keserű örökség egy nem remélt órában egyszerre kiengesztelődhetett. Elhisszük, hogy sokaknak és különösen a reánk váró súlyos időket nem sejtő tömegeknek, ünnepi láz égett a szívében, amikor a Habsburgok ellen hallathatta sorsdöntő szavát.

A lehető legtágabb demokrácia, a spontán összesereglett városi nép legelső megnyilalkozása: az öncél, a népuralom, — s a népuralom jegyében követelte a köztársaságot.

A háború végzetes kimenetele, az ellenségnek a határokon való állása, a nehezen vajudó béke, az entente biztatása, egy négyszázados múlt, egy jobb jövő égető vágya — és legfőképen a nép vezérének mellőzése, mind összesűrűsödött a nép általános megnyilatkozásába, mondjuk, egyhangúlag leadott szavazatába: Éljen gróf Károlyi Mihály! — Majd: Éljen az őt diadalra vivő népuralom, éljen a köztársaság!

Ezzel együtt azonban ledöntetett a királyság, szétszakított a kötelék, a hűség a magyar királyhoz, széttépetett az eskü, mint egy rongy; eldobták a király-jelvényeket.

De vele sárba dobott a magyar korona is, melyet ezer éven keresztül szentnek tartott a magyar, — amely legutóbb még, két évvel mindezek előtt csak, különös varázsszal hordoztatott körül.

Ez a rombolás, ez a „bálvány-döntés“, amint nevezik, egész diadalmámorba szédítette a magyar népet. Zászlók erdejében egy új, egy szebb, egy erősebb Magyarországot ünnepelt a mi népünk, akkor, amikor épen a magyar föld körös-körül süllyedőben, a magyarság pusztulóban volt.

És ugyanez jelenti a vezér bukását eszméjével együtt, a gróf Károlyi Mihályét: aki a demokráciában, testvériségben egybeforró néppel boldogabb, független, önálló és csorbítatlan Magyarországért *szónokolva* hódította meg magának a magyar nép szívét.

A nép nem gondolkozott, egy hatalmas lökéssel a magasba emelte Károlyi Mihályt s diadalmasan megvalósulni látta benne az eszmét. De a vezérnek, a vezéreknek kötelességük az alapos megfontolás, a gondolat kidolgozása. A mi vezéreinknek is a történeti fontosság magaslatára kellett volna emelkedniök, — önmagukat kellett volna felülmúlniok.

A mi köztársaságunk nem viseli magán amaz alapos megfontolás, a gondolat kidolgozásának a jelét, — a városok utcáin, terein egybegyűlt nép egyoldalúlag, már az első hevület melegében hozta létre azt.

Az egyoldalúságot még a korszellem sem mentheti, mert minden állam önmagáért él s úgy Magyarországon is első tekintet maga az állam; a határainkon beszűrődő korszellemnek alkalmazkodnia kell s egyik civilizált államban sem olyan óvatosan, mint nálunk, ahol annyi érdek veendő figyelembe.

A magyar állam a magyar királysággal tulajdonképen egyidejűleg létesült. A királyság a mi legelső közjogi hagyományunk. Tanítottuk, hogy az őseredeti magyar néplélek annyira összeforrótt az alkotmányos királyság ideáljával, hogy ebben csak egy volt hozzá fogható: az angol. A királyság tehát a magyar lélekben gyökerezett annyira, hogy a haza után következő eszménye volt az, hogy egy jó király vezetése alatt kormányoztassék. A magyar néplélek mi szükségét sem érezte annak a legutóbbi időkig, hogy ezek a gyökerek belőle kitépessenek. Ellenkezőleg, a független, önálló magyar királyság, külön magyar királlyal, volt a magyar néplélek hagyományos ideálja. S ezen ideál megvalósulása a magyar királyság morális erejét csak fokozta volna.

Ezek mellett a király személye, a királyság atributumával együtt olyan eszményi magasságban állott előtte, hogy az állam, a haza tiszteletét, tekintélyét az kimerítette. A király személye szent és sérthetetlen volt s maga a szent korona Magyarország oltári szentsége, melyet tisztelet és áhítat övezett. Mindez az állam oly magas nivójú megszemélyesítését tartalmazta, melyre a köztársaságban példa nincs.

A tekintély, a „bálvány-rombolás“ nem okvetlenül nép- és nem is emberi szükségesség. Az egyház Istennel, Krisztussal és minden mással, maga is tekintély — és legszembetűnőbb példa arra, hogy a tekintély sok esetben épen magának az emberiségnek a követelménye. Épen úgy a tekintély a közhatalom megsze-

mélyesítésében, mint a rend és fegyelem egyik legfőbb forrása, az államnak szükségesség. A közhatalom egy ilyen megszemélyesítője volt a magyar népnek a király.

Ami pedig IV. Károly király személyét illeti, úgy elmondhatjuk, hogy a négy századon át trónon ülő Habsburgok között épen ő volt a magyar nemzet legjobb megértője, az ő idejébe esett a magyar állam függetlenségének teljes kiépítése, — legalább is a kormány által tett bejelentés szerint, s maga a nép is hitte, hogy egy századok óta várt jó királya lett. IV. Károly trónralépésétől kezdve a békét és csak a békét sürgette s ezért egyénisége még az ellenségénél is szimpatikus volt.¹ Károly király azonban két nagy problémát nem tudott megoldani a külső és belső hatalmon lévők túlsúlya mellett: a világháború végét, a békét már két évvel előbb — s a magyar nép megnyugtatót a háború elvesztésének válságában Károlyi Mihály személyével.

És hogy épen az utóbbinak áldozataként esett IV. Károly, a rend, a fegyelem, a szent korona és a magyar királyság, — az legelső sorban annak köszönhető, hogy az itthon levő szociáldemokraták lettek a helyzet urai s ők adták a hangot, az orosz forradalmi eszmék áthatottak, — továbbá a nép kétségbeesésével, idegességével, szeszélyével, sok helyen puccsszerűen felülkerekedett kevesek terrorjával és minden esetben a más vélemény teljes tartózkodásával magyarázható, — de nem magyarázható a magyarság érdekeinek alapos mérlegelésével és a magyar nép legnagyobb részének lelki szükségérzetével. Kítűzetett a vörös zászló, fel egészen az országház ormáig, — amely mozgalomtól pedig idáig távol tartotta magát, idegenkedett, róla hallani nem akart általában az egész magyarság, kivéve a városokban levő szociálista munkás szervezeteket.

Ama kapcsok kikapcsolása egyik legfontosabb tényezője volt az országban beállott anarchiának s annak mutatta számtalan jelét, hogy a magyar nép szemében a köztársaság azt jelenti, hogy most már mindenki „önrendelkezik“. Sokaknak a bolsevizmus uralmát jelenté, valami hasonló értelemben vett „közös társaságot“. A katonának pl. a köztársaság azt jelentette, hogy most már nem kell tovább a „császárt“ szol-

¹ Különben is nem egy király személyéről, hanem a magyar államhatalom sorsáról van itt szó.

gálni, nem kell katonáskodni — sőt hogy „önrendelkezhetik“.¹ Oly erkölcsi értékek tűntek el, szállottak ki az emberek lelkéből, melyeket sokáig pótolni nem fogunk. Egy igen jó fokmérője ennek a valóságos erkölcsi széttölésnek az addig fegyelmező híres katonaság, mely sapkarózsáját letépvé, esküje alól föloldozva, — bár szónokoltak neki újabb nagyságok és bár megeskették őket újabb nagyságra — parancsot, felebbvalót, rendet, fegyelmet, a legelemibb kötelességtudást többé nem ismert.²

Ez a szellem, ez az új szellem futó tűzként kerítette hatalmába az egész országot. Egy homogén Magyarországon ez a tűz is komolyabb következmények nélkül lelohadt volna, — a legnagyobb veszedelmet azonban ez a pusztulás csak ezutánra tartogatta: nemzetiségi vonatkozásaiban.

A királyság, a szent korona, a fejedelmi tekintély, a rend s fegyelem nemcsak a magyarság összetartó erői voltak, de összetartó kapcsok voltak idáig magyarság és nemzetiség között is, még pedig hosszú történeti kapcsok.

A magyar király koronás királya volt a nemzetiséginek is — és épen az alacsonyabb műveltségű nemzetiségi népeinknél a királyi tekintély és eskü a fegyelemhez szükséges tényezők.³ Ebbe a fegyelembé pedig még jobban bele neveltetett az a nemzetiségi katona, aki négy háborús évet szolgált végig, a közös érdekek védelmezésében. S ahelyett, hogy most ezt a szellemet, ezt az országhoz való tartozás-tudatát vitte volna haza, — a forradalomban el kellett neki is dobni a királyt, az esküt, a hűséget, de mind-

¹ Hogy csinálhattatok ilyen bolondokat? kérdik a rablásban, fosztogatásban részt vevő tömeget.

— Hiszen nincs törvény, eltörölte a népköztársaság, a jegyzőt is elkergettük.

² A kaszárnyák pár óra alatt kiürültek, a kiküldött őrség többé vissza nem jött, fegyverestől széjjel széledt, legjobb esetben haza ment. Raktárak, pénztárak feltörve, kifosztva, irodák szétszórva; legénység megtámadta a tiszteket, rendfokozatukat letépte... És még számtalan változatú, talán a civilizációval sem össze egyeztethető részlet!

Azok, akik a forradalmat a kaszárnyáktól, a katonaságtól távol élték át, mindezt a „régis rendszer bűneinek“ — nem pedig a lábrakapott új szellemnek tulajdonítják. Mit sem változtat a nézeteltérés a forradalom tényein.

³ Vagy amint intelligens románoktól hallhattunk, ők csak a királynak tettek hűségesküt, nem pedig Magyarországnak. Minthogy pedig király nincs, most már mi sem köti őket Magyarországhoz.

ezekkel veszendőbe ment magának az államnak a tekintélye és egy történeti, ha talán sokaknál nem is régebbi, mint négyéves kapocs.

A legjobban mutatja ezt az a körülmény, hogy a forradalom hatása alatt a katonaság nem leszerelt, hanem egyszerűen szétzüllött, — akárcsak Oroszországban „a minden oroszok cárijának” porba rántása után, — hiába akarták Kerenszki, Krilenko, az egész forradalmi és ellenforradalmi apparátusok összefartani. Mi haszna sem volt ebből a magyar államnak, mert hisz a veszendőbe ment korona, eskü és minden járuléka, magyar nem a hadsereg pedig a magyar állam fizikai ereje voltak.

Amikor Pest és a magyarság a köztársaság ünneplését rendezte, — elfelejtette, hogy az ország jelentékeny részében más ideálokat üdvözölnek, más ideálokért lobogózzák a házakat: hogy ez a köztársaság a nemzetiségeknek valóban az önrendelkezést, de a magyar államtól teljesen idegen önrendelkezést és nem a testvériséget, hanem a nyílt ellenségeskedésbe való lépést jelenti.

Hozzájárult ehhez nemcsak a hazatérő katonák demoralizálása, de már a forradalmi berendezkedés mind önállóbban rendelkező nemzeti tanácsaival, a forradalom nyomában járt rablás, fosztogatás, amely a nemzetiségi vidékeken a magyarság gyilkolásává, üldözésévé fejlődött. És ez alapon — hogy csak a román példára mutassunk — a román nemzeti tanács 26 vármegye felett már is imperiumot, szuverénitást követelt: „a közrend, vagyon- és életbiztonság megóvására.”

Ez események új tápot adtak az önmagukat fegyelmezni tudó szomszéd népek vállalkozási kedvének. A rend fenntartására jönnek a szerbek, jönnek a csehek, a románok. Próbálkoznak a lengyelek, ukránok, (egy „Nyugat-ukrán népköztársaság” is hat magyar vármegyét követel), szlovének, alldeutschok. Határaink, jövőnk minden oldalról egyre bizonytalanabb. Rendcsinálás, fegyverszüneti megállás, demarkációs vonal, a magyar közigazgatás épségben hagyása, — a valóság egyre világosodik: hogy mindenfelől a magyarságot kirabló, elkergető, magyar hatóságokat eltörölő, demarkációs vonalat átlépő, hódító ellenségtől vagyunk körülveve.¹

¹ A forradalmi kormány tehetetlenségére s azon biztatásra, megnyugtatóra, amit egykedvű működésével a veszélyeztetett vidékek államhü elemeire gyakorol, különösen jellemző azon körülmény, hogy a délvidék, székelyföld, szepesség, erdélyi magyarság külön bánáti-, székely-, szepesi köztársaság, illetve külön erdélyi magyar kormány föllállításával igyekszik magát az ellenség karmai közül kiszabadítani.

Hadseregünk széttöltésével, az általános demoralizációval teljesen kiszolgáltatottuk magunkat.

Határaink szégyenletes portyázási területet képeztek ellenségeink számára, ahol néhány száz ellenséges katona képes volt falvakat hódítani; városokat aránytalanul kicsiny osztagok, kalandor csapatok szállhattak meg, kebelezhettek be. A forradalom lázmas napjain pár ezer jól felfegyverzett katona meghódíthatta volna az egész országot. S ezzel elmondhatjuk, hogy a négyéves háborúban nem vert le bennünket senki, de a forradalomban összetörtük önmagunkat.

A baj egyre terjed, a tér egyre szűkül, az állam egyre pusztul.

Károlyi Mihályról „tettei” mellett külön képet adnunk nem szükséges.

Ebben a nemzeti pusztulásban a forradalmi kormány legcinkusabb alakja Jászi Oszkár nemzetiségi miniszter. Úgy állította be magát éles megvilágításban, mint egy a magyar lélektől, a magyar fajtól idegen típus. Egy örökre veszedelmes típus a magyar politikában!

Ez, a nemzeti politikát, nemzeti fejlődést megérteni nem tudó, nem is akaró miniszter a maga privát tetszése szerint szedte szét ezeréves államunkat. Minden szabadjára eresztett, bomlasztó ideának cinkostársává szegődött. Egy új államot, egy minden eddigi áramlatot, irányt, az eddigi életet meghazudoló papiros államot!

Egy üres és felfújó teoriáért annyit adott, annyit tépett ki Jászi miniszter érzés, megdöbbenés nélkül a nemzet testéből minden jelentkező nemzetiségnek, amennyit azok, hetekkel Jászi előtt, még nem is álmodtak. Ámúlva láthatták, hogy a magyar állam magától akar széthullani.

Sem egy Svájcot, sem más államot iparilag csinálni nem lehet. Szinte hihetetlen, hogy ép ez a miniszter adta meg a forradalmi kormány fő gondolatkörét. Teoretikus illuzióival arrogálta magának a vezető helyet a magyar politika legkegyetlenebb valóságában.¹

*

A legválságosabb időben sujtott a forradalom Magyarországra, és Oroszországon kívül sehol olyan nemzetromboló következményei nem lehettek, mint itt.

¹ Jellemző szállóige róla: „ha a kommunikék ma jelentették, hogy Jászi megegyezett valamely nemzetiséggel, az a nemzetiség másnap biztos ki-mondotta a Magyarországtól való elszakadást.

A forradalomban résztvevő hazafiak az entente kívánságaival, az entente, sőt nemzetiségeink szimpátiájával indokolták a forradalmat, amely szimpátiára a népek tanácsában nagy szükségünk lesz.

Azzal a becsületes bizalommal, ideális jóhiszeműséggel kezelik őket ez is, mint általában ideáljaikat.

Azonban már az előző fejezetben kifejtettük, hogy az entente népdiplomáciájának az volt a fő feladata, hogy nálunk, általában hatalmi csoportunkban a fennálló rendet felborítsa s ezzel az erkölcsi és fizikai erők egy olyan dezorganizációját idézze elő, hogy képtelenek legyünk minden további ellenállásra: önmagunkat verjük meg, mint ahogy mi is már régen vártuk ezt ellenségeink oldalán (ez azonban nálunk pusztá ohaj maradt, a mi tervszerű, diplomatikus közreműködésünk, népdiplomácia nélkül), mint ahogy általában tartottuk, hogy az a hatalmi csoport fog győzni, amelyik országaiban tovább fenn tudja tartani a rendet. Az entente kívánságok anyagának jórészét meg éppen a mi nemzetiségi vidékeinkről szállították. Az entente tehát nyilatkozataival, igen természetesen, biztatta Károlyi táborát, a mozgalom és az egész fölfordulás szimpatikus volt neki. Azonban ennek a biztatásnak, ennek a szimpátiának ellenséges színezete époly természetes.

Frachet d' Espérey tábornoknak a forradalmi magyar kormány küldöttségével szemben Belgrádban tanúsított viselkedése, a szigorú fegyverszüneti feltételek, Clémenceau kategorikus válasza, még a szigorú fegyverszüneti feltételeknek is teljes félredobása, az entente védelme alatt, szövetségesei részéről, — különösen a francia sajtó változatlanul gyűlölködő, kárörvendő hangja, de legfőként nemzetiségeink, szomszédaink magatartása is ezt mutatják.

A forradalom, röviden, az entente által kívánt demokratikus átalakulás volt. Az összes „bűnösök“ is megbüntették, a pacifizmus ama szelleme is diadalra jutott, amelyet a saját országaiban elnyom: az entente végleges győzelmének biztosítására és könnyebb kiaknázására. A végleges győzelem, annak programmszerű teljes kiaknázása, és az eredmény minél hosszabb időre való biztosítása a béke eszközeivel: voltak az entente közvetlen és közvetett céljai. A forradalom az entente által cinikusan kihasznált utolsó ütőkártya volt. Az entente-szövetségeseknek minden kívánságot, minden ohajt teljesített, mindent kiszolgáltattott.¹

¹ Jellemző sorokat idéznek a „Temps“ nov. 22-ik vezércikéből: . . . azt kell hinnünk, hogy Magyarország magát nem tartja legyőzöttnek. Ha ellensé-

Vérnélkülinek szokták nevezni ezt a forradalmat, — már, amennyire vérnélküli volt. Az addig vezető osztályoknak, jelesen a közeposztálynak, s a hadsereg belőle kikerülő tisztikarának ezért minden elismerés, amely — bár általában a közhatalom gyakorlására hivatatlan, a közügyekben teljesen járatlan, tapasztalatlan egyének jutottak hirtelen magas funkcióhoz, valóságos hatalomhoz — félre állott, illetve támogatását felajánlotta a forradalmi kormánynak türelemmel várva, hogy az megvalósítsa fényes ígéreteit. — Az akadályok illetén félregördülésével a forradalmi kormány előtt már a legelső napokban annyira tisztázódott a helyzet, hogy azt ezután csak ő maga zavarhatta össze.

Egy nagy, általános feszültséggel megoldásra váró probléma maradt fenn: az ezeréves ország integritása; Magyarország jövője, existenciája azonban nem elégszik meg üres formával, fikcióval: intézményes valóságot követel.

E problémának helyes megoldása egyedül is képes volna igazolni a forradalmi kormányt, eloszlathat minden sötét látást, s egészen más színben állíthatja magát a forradalmat az utókor elé, — mint amilyet fentebb vázoltunk. Vajh! . . .

Gróf Károlyi Mihálynak közvetlenül a forradalom előtt felállított programja:

Az ország integritásának föltétlen megóvása, stb., stb. . .

A fentiek után nem csodálkozhatunk, hogyha nem minden úgy fog történni, ahogy Károlyi gondolta.²

A kábultságból mindinkább ébredő nemzet egyre jobban egy kicsinyes pártérdekekért civakodó, marakodó kormányt lát maga előtt a forradalmi kormányban akkor, amikor a pártokon felül álló egész magyar nép közügye, az ország forog eminens veszedelemben.

A Károlyi-párt s vele szemben a radikális és szociáldemokrata párt.

geink nincsenek tudatában katasztrófájuknak, be kell azt bizonyítanunk nekik. Bulgáriának sincs joga, hogy kedvező elbánást követeljen. Minden gondosságunk a szerbeké, görögöké és románoké kell, hogy legyen. A gyalázatos osztályuralom, mely felévszázad óta kormányozza Magyarországot, nem kelthet bennünk részvétet még akkor sem, ha most egy népköztársaság alruhájában jelentkezik“. („Nagyvárad“ nov. 26.)

² A forradalom entente-reményei ez ideig nagyon szuffirozottnak mutatkoznak: nemcsak szóba sem akar állani az entente magával Károlyival sem, de sőt a szomszéd államok az entente oltalma alatt, úgy látszik, annyit hódíthatnak maguknak Magyarországból, amennyit akarnak.

Ezeknek az uraknak a gondolatvilágába, idáig még soha nem látott, s csak az ő fantáziájukban felépített állam- és népelméletükbe kell beleképzelni magunkat, ha meg akarjuk érteni, hogy az entente-ban és nemzetiségeinkben bízva miért tartottak szükségtelennek minden nemzeti védelmet, s miért állítottak fel egy tisztán szociális programot.

Valóban a forradalmi kormány mit sem törődött a nemzeti védelemmel, sőt azt ki is kapcsolta, és egy messzemenő szociális programot állított fel magának: akkor, amikor épen ellenkezőleg ki kellett volna kapcsolni, a békés állapot teljes helyreállításáig fel kellett volna függeszteni minden szociális programot s a nemzeti védelmet szervezni, a nemzeti védelemre egyesítve minden népréteget, minden erőnket.

A forradalmi kormány ezen szelleme egyre jobban az országos ügy romlására és egyidejűleg a magyarság zömében az osztály- és pártféltékenység, az osztályérdekek egyre jobban való kiélezésére vezetett, — amellett, hogy a magyar nemzet e tragikus óráiban ama szociális program egy jó részének légvár- és anakronizmusjellegét immár a legjobb igyekezet sem oszlathatta el, illetve más oldalon a program beváltásának követelőit ezen jellegéről a legjobb igyekezet sem győzhette meg.

Ez az ellentét egyre jobban érezhetővé vált magában a kormányban is, és míg a nemzeti ügygel szemben soha nem képzelt tehetetlenséget, indolenciát tanúsított, addig más oldalról pártérdekért, pártszempontokért marakodott.

Ugyan hová vezethet ez!?

Ez a megismerés pedig amily gyökeres változást követelt az államhatalom gyakorlásában, ép oly kevésbé mert megnyilatkozni.

Egy nemzet, amely mintha lélekzet-visszafojtva várná, hogy mások döntsenek sorsa felett.

Az a megismerés a magyar nemzet égető, élni vágyó titka.

Mindenki érzi, hogy valami lappang közöttünk: nem bűn, nem összeesküvés az, hanem a magyar nemzet megváltó gondolata!

Pacifizmus. Lesz-e szükség hadseregre?

A forradalom egy fontos kérdése ez.

A világháború reakciójaként jelentkezett a világbéke, örök-béke, az általános leszerelés óhaja. Még a fegyverek zaja nem ült el, mikor a népek testvérisége hirdettetett.

Ennek a becsületes pacifizmusnak, bizonyára a legkimagaslóbb eseménye a magyar forradalom első hadügyminiszterének, a csapatok előtt is kihirdetett ama rendelete, hogy feloszlattja a hadsereget, nem akar több katonát látni, menjen mindenki haza.

De ne mondjuk előre, hogy balga, hogy örült s más ehez hasonló — mint nagyon sokan nevezék Linder hadügyminisztert —, hátha nincsen igazunk.

A magyar forradalom ezen epizóddal a legszembetűnőbben kimutatta békeszeretetét, pacifizmusát, azt az őszinte hajlandóságot, hogy a népekkel, sőt ellenségeivel testvérként akar élni. És azt a hitet, hogy a négy éves háború valóban az örök békét, a népek testvériségét vívta ki.

Ezen megnyilatkozás méltó volna arra, hogy a béketárgyaláson a népek közbecsülésében megteremje gyümölcsét. A béketárgyalások meg fogják mutatni, hogy mely népek a pacifizmus, a népek testvériségének igazi hívei, — azok bizonyára a magyar nemzetnek is hívei lesznek.

Ez az önmagunk dokumentálása, egy kedvező alap, melyre igényeket alapíthatunk, — egy becsületes tőke, melyet felismerve, a népek tanácsának még szilárdabbá kellene tenni Magyarországot, mint volt, — a népek forgatagában egy biztos révvé, a háborúságok, az örökös zűrzavarok, a balkáni ősállapot közepett a béke és kultúra erős várává kellene tenni. Ezer éven keresztül állott már a viharban, sok-sok nyugat felé toluló veszedelemnek volt a hullámtörője. Ez az ország megérdemelné azt, hogy sarkai-

ből való kivetés helyett sarkaiban csak még jobban megerősítettessék.

De ha ezt sem tudja elérni a forradalmi kormány a hadügyminiszter nagy horderejű nyilatkozatával, — akkor még tévedések-ből, baklövésekkel sem tudja megmenteni ezt az országot.

Amint a béke előkészíti a háborút, azonképen a háború előkészíti a békét. Ezen régi törvény erejénél fogva a háborúban álló népek ideológiája a háború okainak kiküszöbölésére, lerombolására irányította tekintetét. És itt ismét válasszuk el az ideált a praktikumtól: az ideál azt kívánta volna, hogy mihelyt a népek fölismerték a béke előnyeit, a háborúval szemben, azonnal be kellett volna szüntetni a háborút; a praktikum pedig az, hogy a két fél minden erejét összeszedve, a borzalmak felismerésének első időszaka után még sokáig hadakozott s több, mint négy év után mégis csak erőszakkal múlt ki a háború.

Ebből az aggályos jelenségből pedig megállapítható, hogy az embereket nem a belátás, a ráció, hanem az akarat irányítja a háborúra.

S minthogy a háború végletekig tartott, elmondhatjuk, hogy a népek ideológiájában a háborús párt győzött.

Jött a fegyverszünet. Ezt a fegyverszünetet ugyancsak a „háborús párt“ diktálta s elve volt: büntetni és elvenni, amit lehet. Ez is a régi, az ősi iskola. És talán rá fog jönni az új iskola, a világbéke szervezete, arra a két fontos alapelvre, hogy önértetes, öntudatos, kultur-nép — különösen akkor, ha igazában hisz — büntetést nem visel el érzékenység, szenvedélyesség nélkül, — s kultur és egzisztenciális értékeinek elvételébe bele nem nyugszik.

Ezek után féltő, hogy a békét is a népek ideológiájának háborús pártja fogja diktálni. A pacifizmus híveinek most már csak egy reménységük maradt: a békekötés. Feszült figyelemmel várja az egész világ, hogy azon kevesekből álló képviselőiben, akik a békekonferencián dönteni fognak, egy kritikus órában, a bölcsesség-e, vagy a kihegyezett akarat nagyobb. Minket, magyarokat különösen érdekel, hogy az imént említett két fontos alapelv s még azok mellett a hosszú történeti összetartozóság és a geográfiai egység elvei már a népek szövetségének megszervezése előtt alkalmazást nyernek-e?

Már a háború alatt a szociáldemokrácia erős akciót indított a béketárgyalások idejében egy külön világkonferencia megtartá-

sára, hogy azon — ha már a Clémenceau-k és Lloyd Georgeok fogják vezetni a hivatalos tárgyalásokat — a helyesebb beátást szóhoz juttassák. Azonban a győzelemtől megittasodott háborús párttal szemben, úgy látszik, a világ szociáldemokráciája sem elég erős. És ebből a szempontból is mi szükség sem volt a magyar forradalomra, mert hisz Magyarország a belátási elv alapján áll, míg a magyar szociáldemokrácia forradalmi munkája, nemzet felforgatása csak az ellenkező irányzatot erősítette.

De még a legjobb indulatú béke is hiába. Ez a békekötés ma már nagyon nem elég Magyarország integritásához.

Nem kételkedünk a világbéke, örökbéke ideáljának túl ideális voltában. Mégis föltehetjük a kérdést, hogy a békekötés hagy-e, hagyhat-e függő kérdéseket? A függő kérdések pedig lehetnek részint olyanok, melyeket a béke rosszul oldott meg, vagy pedig, amelyeket nem oldott meg. A rosszul megoldott kérdések, mint amelyek az ellentétek kiélesítésére alkalmasak, máris újabb harcok, háborúk árnyékát vetik előre — s akkor valóban a béke előkészíti a háborút és nem az örök békét, amint még sohsem volt. A meg nem oldott kérdések pedig későbbi diszkusszió tárgyát képezhetik.

Magától adódna tehát az a választás, hogy a kényes, meg nem oldhatónak látszó kérdéseket inkább megoldatlanul kell hagyni a status quot fenntartva, a megoldást későbbi időkre halasztva, mint rosszul megoldani.

Azok az aspirációk, amelyekkel körülvesznek bennünket amelyekben összeütköznek ukrán a csehvel, román a szerbvel délszláv az olaszszal s mind többé-kevésbé a magyarral: mind megoldásra váró kérdések.

Bármint is legyenek ezek a kérdések megoldva, vagy nem megoldva, a mi főkérdésünket illeti, a *si vis pacem para bellum* arany szabályánál fogva a hadsereg nemcsak a háború, de a béke eszköze is. A pacifizmus, a béke minél jobban való állandósítása és annak megfelelően az általános leszerelés, azaz a fegyveres készütségnek a lehető legkisebbre való csökkentése a helyes elv, — azonban katonaság, hadsereg bizonyos mértékben az örök békének éppen olyan szerve, mint a népek szövetsége és a döntő bíróság.

Amikor pedig ettől az ideális állapottól még igen messze állunk — hisz annak szervezése meg sem kezdetett — s amikor éppen az általános fegyvernyugvás kimondása dacára is ellensé-

geink a háború hosszú tartama alatt nem sikerült fegyveres hódításra számítanak, mert számíthatnak, a hadsereg szükségtelenségét hangoztatni: a legtávolabbi és legközelebbi célok teljes összevegyítése, az ideálok és tények teljes konfúziója.

Anglia és Franciaország, a civilizáció élén álló népek, intő példát adtak, amikor az 1906-ban Algécirasban újra létesített s általuk is kötelezőnek elfogadott Marokkó-egyezményt semmibe sem vették, — arra, hogy a politika nem ismer ünnepélyes ígéreteket, lekötelezéseket: hanem csak alkalmakat az érvényesülésre.

A körültünk folyó események pedig, amikor ellenségeink már is nem hajlandók magukat az általános fegyverszünethez tartani, még közelebről meggyőzhetnek bennünket, hogy Magyarország speciális helyzeténél fogva népünk, az állam biztonsága, a meztelen elvek, az idealizmus meg nem védik s a régi hadsereg ama részének, amit fegyelemnek, önfeláldozásnak és legfőképen magyar vitézségnek nevezünk, töretlen fenntartása továbbra is szükséges. Paul Deschanel szavai szerint szerethetjük a hadsereget, fejleszthetjük és igyekezhetünk minél erősebbé tenni azt, mindamellett, hogy ellene vagyunk a háborúnak.

És bármily megnyugtató is legyen reánk nézve a békekötés, — ami pedig alig hihető —, nekünk nem jelentheti az a teljes nyugalmat, a biztonságban való tespedést, mert ki nem elégített irredentáinkat mi sem tartja vissza az önálló cselekvéstől, ha mi a béke megóvására kellőképen szervezve nem leszünk.

A népek a magyar sziget körül még nem élték ki magukat a pacifizmus öreg napjaira, messze vannak a testvériség ideáljától s míg a magyarság azt hitte, hogy a nyugati eszmék gyors, őszinte percipiálásával, fogékonyságával, szellemi érettségével közelebb férközött a nyugathoz, hogy most már beleilleszkedhetik a nyugati népkoncertbe: azalatt a Balkánhoz jutott közelebb, sőt annak épen középpontjává lett. A Balkán: az örökös nyugtalanság, a nemzeti rendezetlenség, a nemzetközi tűzfészek, a fegyveres bandák geográfiai meghatározása. Mi keresni valója volna Magyarországnak a nyugati népcsoportban, mikor oda nem is hívnak, nem várnak bennünket, mikor ott nekünk helyünk nincs. Magyarországnak egyik legnagyobb veszedelme egy neki ki nem osztott szerep erőltetése, az elvont nyugatiság. Magyarország tipikus Balkán állam, ha idáig nem volt s nem akart lenni: de azzá lett. Magyarországnak a keleti, a balkáni népkoncertben kell meg-

találni helyét, kell fölismerni szerepét s a nemzetközi tűzfészekbe, a fegyveres bandák közé kell beleilleszkednie.

Nemzetközi helyzetünkben bekövetkezett emez eltolódásnak legfőbb oka pedig a Monarchia szétesése lett. Akik idáig Magyarországon a Monarchia, dualizmus, preszonális unió ellen harcoltak: azoknak most a ledőlt támasz pótlásáról gondoskodni kell. A rekompenzációt minden esetre részben megtalálhatjuk saját nemzeti életünk szabadabb kifejtésében, — azonban, amint máris tapasztalhatjuk, ez magában távolról sem elég. A dualizmust nekünk új balkáni helyzetünkben hatványozott nemzeti erő kifejtéssel, újabb, erős szövetséggel s legfőként pedig hatványozott tette-készséggel, fegyvelmezetséggel, éberséggel pótolnunk kell.

Aki vagy akik az ekként változott viszonyokból épen az ellenkező konkluzióra jutnak, azoknak hátuk közepéről nem mondhatjuk el, hogy a magyar állam oszlopai lehetnek. A tények parancsoló szavával ellenkező konkluzióra jutni: az életnek csak papírról való ismerése, az ideáloknak elhályasodása, a pacifizmusban, a népek testvériségében való vak hit, — így megérthetjük ugyanazon hadügyminiszternek ama másik kijelentését, hogy „nem is tudnók megérteni, ha a horvát-magyar határon bármiféle nyugtalanságra okot szolgáltató események történnének, sem a románok betörésének nem volna semmi értelme, mert hiszen mi úgy a horvátokkal, mint a románokkal igazi testvéri barátságban akarunk élni, úgy ahogyan mindenkivel ezen a világon“. (Az Est 1918 november 3.)

A forradalom általános kórtünete az ideálok kilendülésébe, első pillanatnyi győzelmébe való belekábulás.

A hadseregnek a kaszárnyákban kihirdetett feloszlata és hazaküldése szétszórta a még fennálló legénységi kötelékeket is s így október 31-től november 4-ig, öt nap alatt a hadsereg szétzüllesztése be volt fejezve.¹ A helyreigazítás, az újabb parancsok

¹ A fronton levő csapatok természetesen vártak addig, míg a honi levegőbe nem jutottak. A 120-as tűzérezred legyen itt példa a sok közül. Ez az ezred november 18-án érkezett meg, az egész háború alatt mintaszerűen fegyvelmezett teljes tiszti és legénységi állományával, körülbelül 800 emberrel hazai földre. Kaposváron középük állt egy forradalmár, tudni adta a forradalom kolosszális vívmányait és hogy bolond, aki tovább katonáskodik. Hiábavaló volt a tisztek szép szava, minden lelkükre beszélés, a legénység a következő napokon úgy szétszóródott, hogy már csak 100—120 emberrel érkezett

hatálytalanok maradtak s félő, hogy még sokáig nem fognak kellő hatást elérni. A katonák mindjárt tömegesen állottak ugyan be a nemzetőrség zsoldos csapataiba, azonban itt már nem a fegyelem, kötelességtudás, hanem csak a zsold volt a mozgató erő.

Csak nagyon természetes, hogy ezekután a forradalmi kormány nem tudja fenntartani, vagy újra megalapítani a mi különböző elemekből álló néphadseregünk felett a régi rezsimtől átszármazott hatalmát, amely hatalom alapja volt egy több mint négy évig tartott, közös célért való önfeláldozásokban oly gazdag, és idáig hihetetlen ellenálló képességünkről tanúskodó háborúnak. De azt a fegyelmet, azt az összetartó szellemet ebbe a széttűlesztett hadseregbe többé vissza nem hozza senki. Ahoz új éra, új rend, új generáció kell.

Összevéve mindezeket az előbbi fejezetben mondottakkal, megállapíthatjuk, hogy a forradalom keresztülvitte úgy a nemzetiségekben, mint a hadseregben, — sok tekintetben egymás kölcsönhatásaképen —, a fegyelem legteljesebb felbomlását: anélkül, hogy annak helyébe új fegyelmet, új rendet tudott volna felállítani.

A magyar nemzet kezéből ez idő szerint kisiklott az erkölcsi és fizikai erő. A presztizs, e nemzetközi börze-érték, a magyar presztizs korszakos süllyedést mutat. A nemzetiségekkel való tárgyalások, alkudozások a magyar állam érdekeinek soha nem tapasztalt megalázásával folynak — hiába, mondhatjuk tehát: céltalanul, oktalanul.

A helyzet felismerése az államférfi legelső feladata, — és a megalkudni, megegyezni, testvéri megértésre jutni nem akarókkal, a Magyarországot ledönteni akarókkal az eddigi végletekben vezetett tárgyalások csak a magyar érték letörésére alkalmasak, úgy a külföld, mint nemzetiségeink előtt.¹

Erkölcsi és fizikai erőinket kezünkben kiadni nem szabad.

meg az ezred rendeltetési helyére, másnapra az is mind hazament. Bár akkor már az öt legfiatalabb korosztály bevonulásáról szóló rendelet kihirdettetett.

¹ Ilyen körülmények között mi csodálkozni való sincs azon, hogy a nov. 14-iki aradi tárgyalásokon még csak azt kívánták a jóhiszeműnek, bizalmasnak számtalan jelét adó forradalmi magyar kormánytól, hogy pénzt és öbber ezer fegyvert, gépfegyvert bocsásson a román nemzeti tanács rendelkezésére: a „rend-fentartás céljaira“. Sőt, hogy a jellemkép még teljesebb legyen, meg kell említenünk, hogy a magyar kormány meg is adta a román nemzeti tanácsnak a kívánt összeget, kb. 1.700,000 koronát és nagyobb mennyiségű fegyvert, amivel aztán román zászlóaljokat fegyvereztek fel — ellenünk.

Paul Margueritte szavai különösen bebizonyosodnak most rajtunk : „On n'est respecté que quand on est fort”.¹

Amikor mi nem veszélyeztetünk, s nem akarunk fenyegetni senkit, a pacifizmus és hadsereg problémájának eldöntése nem az önmegismeréstől függ, hanem ellenfeleink, ellenségeink megismerésétől. Ez az a rajtunk kívül álló, általánosabb szempont, amelyhez politikai pártjainknak is alkalmazkodniok kell, — elhatározó nemcsak a hadsereg lenni vagy nem lenni kérdésére, hanem a pártok uralmára is a belpolitikában, — esetleg szükségképen előidézi különböző pártoknak, vagy valamennyi pártnak, az egész nemzetnek magasabb szempontból való tömörülését.

*

Csak addig van tekintélyünk, amíg erősek vagyunk. A politikát e nélkül az erő nélkül csinálni nem lehet, — a politika maga az élet. A politika nem a szavakban, az elvekben éli ki magát, — mindezeknek a megvalósításához erő, fizikai erő szükséges. S az emberi számítás belátható idején belül még magának a pacifizmusnak a megvalósításához is fegyvercsörgés szükséges.

Az állam létjogosultsága nem az elv, hanem a hatalom, amellyel az elvet képes megvalósítani.

A forradalmi kormány a többek között két igen súlyos elv megvalósítását vállalta magára : az ország integritása s a pacifizmus elvét.

¹ Ennek az erkölcsi és fizikai, szájalomkeltő önlefelegyezésnek igen egyszerű példáját szolgáltaták idegenből hazatérő katonáink.

Csapatáink — s épen a magyar csapatok túlnyomó részben — már három és fél év óta Ausztria határát védték. A fegyverszünet beállt. Az ellenség nem fegyverezte le őket, azonban ki lettek szolgáltatva az ausztriai hatóságoknak; önmagunk szolgáltatuk ki. Lengyelországot felszabadítottuk s most tisztjeink, legénységünk lefegyverezve, kifosztva, kirabolva, sokszor ruháiktól is megfosztva, érkeztek vissza Lengyelországból. Hugó Erdmann ír le — Im heiligen Krieg nach Persien — hasonló élményeket a vad arab törzsek között. Ausztria, Lengyelország, a délszlávok ezen hivatalos karhatalmi eljárásaival szemben csak az egyéni ötlet, a nagyobb csapatokban való ellenszegülés mentette meg, amit még magukkal hoztak.

A magyar állam desinteresselment-jával épen ellenkezőleg, elsőrendű kötelessége lett volna az államhatalomnak, az állam presztízse és biztonsága érdekében, a szomszéd, különben is idáig szövetséges államokban, a fegyveres elvonulást kieszközölni, vagy megszervezni, különösen mikor a retorzió, elenyésző csekély kivétellel, illuzórius, mert a magyar államnak módjában nem áll.

Az entente-fővezér a Belgrádban nov. 8-án megállapított fegyverszüneti pontozatokban — mondhatjuk — bámulatos nagylelkűséggel bízta ezt a két elvet a forradalmi magyar kormány kezeire.

A megvalósítás azonban ezekben a kezekben, a hadsereg teljes feloszlata, széttűlése, az egész nép demoralizálása után, lehetlenné vált. Nem azért, mert csak hat hadosztály gyalogságot és két hadosztály lovasságot engedélyezett az entente, hanem azért, mert hiányzott ez is. Általában hiányzott az a szerv, amely az előbb csak Csehországból, majd Szerbiából s végül Romániából is benyomuló, eleinte csak tapogatózó, nagyrészt kedvetlen, lerongyolódott őrzőerőket, majd kisebb-nagyobb guerilla-csapatokat vissza riasztotta volna, a kormány tiltakozására a Prágából, Belgrádból, Bukarestből s az entente főparancsnokságtól állítólag elrendelt visszaparancsolásoknak érvényt szerezhetett volna.

S ezzel együtt elveszítettük mind több és több jogunkat, amit pedig a fegyverszünet még meghagyott. Elveszítettük lassanként nemcsak a rendfenntartás jogát csendőrséggel és rendőrséggel, a magyar közigazgatás jogát, — hanem a magyar kormányzás jogát is, a valóságban elveszítettük már az ország integritását.

Pedig mindezt fentartja a feltételek első pontja, — nem ismer az általában való megszállást, sem a demarkációs vonalon belül, sem azon túl (csak stratégiailag fontos pontot az ország bármely részében), sem semmiféle idegen impériumot Magyarországon, — a magyar kormány-tehetetlenség önmaga rontotta mindég jobban a belgrádi feltételek igazi értelmét: a maga igazolására.

S ezzel épen mi magunk lovat adtunk a szomszéd államok alá magával az entente-tal szemben is.

Ma már a „demarkációs vonal“-értelemnél tartunk. Ez az értelem azonban nem jog és az ellenségnek nem akadály: hanem csak egy ideig-óráig jó, üres formula.

A magyarázat illetően való kifejlődésével a csehek is kértek maguknak egy új keletű és széles demarkációs vonalat.

Egy maga alatt erőt érző, öntudatos magyar kormány — amely erő és öntudat nem sokkal ezelőtt még élt a nemzetben — féltve őrizte volna a fegyverszüneti feltételek igazi értelmét, öklét mutatta volna a csehnek, a szerbnek, a románnak — és ha a már lezárt feltételek dacára sor került volna reá: megmutatta volna az ententének, hogy ám szállja meg a saját csapataival az ország

különböző részeit, ha akarja, de az elnyomni akaró cseh, szerb és románnal szemben megvédi.

Erélytelen védelmét most a demarkacionális vonalon igyekszik kifejteni a kormány. Az ország jelentékeny darabjait feladó pacifizmus tehát még sem tudta megvalósítani a maga nagy ideálját.

Avagy megvalósíthatja-e pl. a székelység ideáljait azzal, hogy a halálra gyűlölt idegen uralommal szemben sereglő több ezer székely fegyverest „pacifizálja“!?

Ez a kormány békét akart hozni és csatatérré lett az egész ország, — pacifizmust hozott és a leghasogatóbb viviszekciót szenvedti a magyarság. A kormányok e leggyermekebbje, a magyar agyak e legdeformáltabbjai így akarták felvirágoztatni Magyarországot és soha nem remélt pusztulásba viszik azt.

A pacifizmus épen Magyarország viszonyai között a sokkal gyorsabb halált jelenti, mint hinnők.

Csak az ezeréves fenállás erényei menthetik meg az ország jövőjét.

¹ Olvassuk a kormány idevonatkozó kommunikéjét:

„Az erdélyi magyarok Erdély védelmére tekintélyes számú csapatokat szerveztek meg és fegyvereztek fel, hogy a magyar területnek Romániához való csatolását, ha kell, erőszakkal akadályozzák meg. A csapatok nagyszerűen fel vannak fegyverezve. A magyar kormánynak ezzel szemben az a határozott véleménye, hogy a románokkal semmiféle körülmények között sem szabad összeütközni, annak ellenére sem, hogy a magyar kormány is meg van győződve a gyulafehérvári nagy gyűlésen elhangzott követelések igazságtalanságáról. A kormány rendületlenül bízik abban, hogy a békekonferencia igazságtalanság fog teremteni és nem fogja megengedni, hogy a jogtalanság és az igazságtalanság diadalmaskodjék. A kormány elhatározta, hogy az Erdélyben lakó magyarság megnyugtatóra küldöttéket fog meneszteni Erdélybe, akik igyekeznek majd rábírní az erdélyi magyarokat, hogy álljanak el a fegyveres ellenállásra vonatkozó tervüktől“ (Pesti Napló, dec. 15.)

A magyar kultúra.

Az áldozatkészség polgárerényei mellett a magyar szellem erejével menthetjük meg az ezeréves Magyarországot.

A szellem megnyilatkozik, átmegy, szétterjed és összekapcsol az emberek között. Ilyen megnyilatkozó, terjedő, összekapcsoló szellem a kultúra is.

A szellem és kultúra az érzület őrizője és apostola. Az angol vagy magyar kultúra hordozója és hirdetője — az angol vagy magyar érzés őrizője és apostola: az angol vagy magyar állam ethikai polgára, bárhol éljen is a nagyvilágban.

Egy élni akaró nép sem államának katasztrófájában, sem a dicsőség tetőfokán nem tévesztheti szem elől kulturája államfenntartó erejét.

Ha van valami, ami örökké mozgó, nyugtalan, fejlődni, terjedni, kialakulni, diadalmaskodni akaró, — úgy az emberi szellem megnyilatkozása, kulturája az. A kultúra teremtő, építő, újat alkotó, lendületes ereje — a béke idejének egyedül elismert imperialista ereje. Mögötte áll e tekintetben a kulturának még a gazdasági munka is, amely becsülés helyett féltékenykedést kelt s barátok helyett már oly sokszor ellenségeket szerzett.

A nyelv azonban még nem kultúra, hanem csak a kulturának eszköze — s épen úgy egy nyelvterület magában véve még nem nemzeti kultúra.

Ezen analízis nyomán megállapítható, hogy minő tartalma lehet egy nemzetfenntartó kulturának s minő határok közé, mily térfogatba szorítható az. Megállapítható egy magyar nemzeti kultúra hivatása, feladata, eszköze, célja és helye a térben.

A földkerekség számtalan példáját adja a kultúra államfenntartó, sőt államalkotó erejének. Kialvó kulturájával örökre elbu-

kik maga az állam, elenyészik a nép, a faj, — míg az élő kultúra kiapadhatatlan erőforrás még akkor is, ha talán az állam, a nép, a faj elbukottnak, letűntnek látszik.

A kultúra — a minőség az egyesekben ép úgy, mint egész népekben, amely eleven erejében, küzdelemmel bár, az érvényesülés biztosítója.

Fegyver és kultúra! E minőségek szabályozói a fölé- és alárendeltségnek, a néptorlódásokban egy magasabb rendnek.

A magasabb, az erősebb minőség emelkedik fölé, — melynek pozícióját azonban alulról újabb és újabb lendülések veszélyeztetik. Egy nép kultúrájának minden elvesztett pozíciójával pedig csonkul és törpül állama is.

A kultúra a népek, fajok s ezekkel együtt az államok elhatárolódását igyekszik előmozdítani.

A földkerekségen terjeszkedő hatalmas, kulturállamok gyarmataikon, tőlük eredetileg teljesen idegen földterületeken meghonosítják nyelvüket s vele kultúrájukat; a kulturcél államcél . . . Betelepítik és terjesztik nyelvüket és kultúrájukat a tőlük teljesen idegen államokban, elsősorban az alacsony kulturájúakban: miszsiókkal, önálló iskolákkal . . .

A föld e grandiózus példáiból láthatjuk, hogy mi mily kicsinyek és nyomorultak vagyunk, mikor kulturánkat, a magyar kulturát, keblünkbe szorítjuk — s nem merünk neki ideális lendületet adni; nyomorultak és dörék vagyunk, mikor mi még saját honi földünkön sem igyekeztünk és igyekszünk úrrá tenni a lelkeken; bűnösök vagyunk, mikor egész országrészek népét kulturátlan, vadon hagyjuk, kedvező talajként idegen, betolakodó, a magyarnál jóval alacsonyabb kulturának; — s a magyar kultúra elárulói vagyunk, mikor a magyar intelligencia s a magyar nép bármely minimális részét is egyszerűen odadobjuk, még ha a többségi elvnel fogva is, ezeknek az idegen, betolakodó kulturának.

Szeretnők nemes és okos kulturcselekedetek nélküli, széles öntudatlanságban trespedő nemzedéknek nevezni ezt a mai „magyar kulturát“ kezében tartó nemzedéket, — a hazafias tantestület kivételével.

Talán ellenünk szólna az a rengeteg papír, tinta és nyomdafesték, amelynek száz évvel ezelőtt századrészét sem használták fel a magyar kultúra művelői. Mily óriási különbség a két kor

között! A XIX. század a hamisíthatatlan magyar kultúrában a megújhódással, a nemzeti újraébredéssel indult meg, korunk ezzel szemben a magyar nyelven írt és terjesztett kozmopolitizmus kultusza; — sehol sem oly erős mértékben, mint épen Magyarországon. És ha az okokat keressük, úgy nem takarhatjuk el szemünket azon legkézenfekvőbb jelenség elől, hogy míg száz évvel ezelőtt a tiszta magyar érzés és gondolkodás ápolta, termelte kultúránkat, — a maira egy korcsnemzedék, egy felemás érzés és gondolkodás nyomta reá bélyegét.

És ha a mai hazája-hűtelen kultúra után nem ébred fel újra a tiszta magyar szellem, amely minden bukásba vezető, hitelét vesztett, korcstermelvényt félredobva, egy új, hamisítatlan magyar kultúrát teremt: akkor mi máris összekötöttük magunkat ama hazája-hűtelen kultúra és korcs nemzedéke sorsával.

A nyelv magában még nem kultúra, — nyelv és szellem együtt alkotják azt.

A fegyver, a hadsereg csak egy állam biztonságának az őrizője, — az állam megteremtője, vagy ami nélkül az ledől: egységes nemzeti kultúra, vagy alacsonyabb fokon egységes népszellem. Egy lelki „világ“ ez az egyesekben, egy egész hazáját, nemzetének eszméit, gondolatait felölelő nagyszerűség.

Ezek az egyesek, ez a kultúra hivatva van még bármily katasztrófa után is újraépíteni az államot. Ehhez az építéshez becses kő minden egyes magyar lélek, minden magyar érzés, mely a rombolás folytán szétszóratik.

A szórakozás, mulatás kulturájának nevezhetnök világháború előtti kulturánkat. Az élni akaró magyar kultúrának egy sokkal mélyebb, komolyabb, súlyosabb korszaka következik most: az alkotás, az újraépítés korszaka. A feladás, letörés, meghátrálás helyett — e korszakban az összekapcsolás, megmentés, erősítés, terjedés, az öntudatos küzdelem intenzív nemzeti munkája vár a magyar kulturára.

Akik idáig a sovinizmust kárhoztatták a magyar kultúrában, azok tulajdonképen annak utolsó maradványait igyekeztek kiirtani, azok a kultúrában az idegen érzések túlbecsülői a magunk rovására.

A magyar kultúra válaszutján elég csak egy példára rámutatnunk: arra a Csehországra, amely most, a nemzeti önálló lét nélkül való századok ködéből, nem képzelt, államokat, népeket s

legelsősorban a mi ezeréves létünket, veszélyeztető energiával bontakozik ki, — mint sok intelligenciájú, erős, öntudatos nemzeti kulturájú nép.

*

A föltétlen pacifizmussal, az önmagunk teljes lefegyverezéssel és kozmopolitizmussal jellemezhetjük a forradalom általunk szemügyre vett első időszakát. A hihetetlen megalázások közepette a magyar szellem megcsalása volt ez.

A némán ülő magyar géniusszal szemben az egész nemzet lelkére nehezedő budapesti sajtó — egy áruló gondolatvilág. A nemzeti fejlődés, nemzeti politika könnyelmű elvesztegetője. Ez a Budapestről kiáradó szellem a magyar nép érdekeinek, életösztöneinek teljes félreismerése, a magyar néplélek meghamisítása.

Ez a korcsszellem iránytű nélkül való kalandozás a magyar politika vizein.

Ez a fuvolázás a forradalom politikai kán-kánjához — könnyelmű ide-odarángatása a nemzetnek nap-nap után az ígéretek, remények és csalódások között.

A föltétlen pacifizmus és kozmopolitizmus jegyében sodortott a magyar állam a legnagyobb katasztrófába. Ez az egyetlen talpalatnyi földet megmenteni nem tudó, de napról-napra több anyagi és erkölcsi veszteséget okozó szellem, ez a rendszer, a közös veszély idején osztályérdekekért való szétszaggatás — méltán hitelvesztetté tette magát a jövőre s bűn volna — az állam és önmagunk iránti bűn volna — meg nem állapítani, hogy a magyar politikában egyedül biztos iránytű az ezeréves hazája védelmében, fentartásában kifejlődött tiszta magyar gondolat, tiszta magyar szellem.

Magyarország világhelyzete.

Már korábbi fejtegetéseink során reámutattunk, hogy hogyan lettünk a világháború eredményeként a Balkán-állapotok, a néptüledések tipikus államává. A népek ezidőszerinti keleti fókuszában állunk, hol az életégés az erők, energiák sokkal nagyobb tömegét fogja megemészteni, mint akármelyik nyugati államban.

E helyzet nagyszerűségéhez csak egy fogható még: az ezeréves magyar történet példája. Gótok, hunok, gepidák, longobárdok, avarok — mind elvonultak erre és szerencsét próbáltak nyugaton. A hosszú múlt nem ismer egy másik olyan népet, amely olyan szilárdan meg tudott volna állani a szélviharok, a népvándorlás ez országútján, mint a magyar. A csodák földje, a művelt és gazdag nyugat felé újabb és újabb néphullámok jöttek. A magyarság még ma is ősi helyén áll.

És itt két tanulságot szögezhetünk le, amelyek útmutatóul szolgálhatnak a jövőre nekünk és mindazoknak, akiket sorsunk érdekel:

1. A magyar állam mindjárt kezdetben igyekezett a nyugati világrendbe beilleszkedni, a nyugati népekhez alkalmazkodni, nemcsak a keresztyénség felvételével és rendszeres állami intézmények meghonosításával, de egész napjainkig a kultur-mozgalmak felkarolásával;

2. a népek legvészesebb forgataga sem volt képes eltörölni a magyarságot a föld színéről, elasztikusan felemelkedett minden csapás alól s az új és újabb lendületbe magával ragadta, önmagába feloldotta az ittmaradt nép-, fajtörmelékeket.

E két tényező együttese, szerintem: a magyar ideálnak nevezhető.

A nyugatnak pedig, még egyszer mondhatjuk, a csodák földjének föl kell ismernie, épen a saját érdekében, a magyar állam

ideális állásfoglalását: 1. mindjárt kezdetben alkalmazkodott hozzá, az első király alatt többé nem mint hódító, nyugtalanító, háborgató nép, de mint „testvér-nép“ jelentkezett, ez a tehát nem is olyan modern hajlama a magyar népléleknek mindjárt kezdetben megnyilatkozott, de sőt az idők folyamán még jobban erősödött benne a békés fejlődés vágya; 2. ez az állam, ez a kapu keletről, nyugatról, északról, délről erősnek, életképesnek bizonyult, meg van benne a legszilajabb népelemek feldolgozására is minden kulturális, ethikai, gazdasági, fizikai diszpozíció s a tűzkeresztségek, a pusztulások hosszú során csak még megerősödött a magyar népben a magyar földhöz való ragaszkodás.

Ugyanazon két tényezőnek tehát — más szemszögből nézve — eredője: a magyar ideál, nemzetközi értelemben.

Nyugat és kelet között állunk. Az áramlatok két oldalról tódultak felénk. A terjeszkedő, hódító törekvések át meg átcsaptak felettünk. De még a fejlődöttebb, kulturában erősebb nyugatnak sem sikerült a magyar államot saját államalakulásaiba beolvasztani.

A magyarságnak Magyarország katlanából nincs kivezető útja, mint Törökországnak, mint Oroszországnak, amelyen időnként visszavonulhatna. A magyarságnak körben, periferiáján kell elaszticitását kifejtenie, ha exisztenciáját meg akarja őrizni. Ez az elaszticitás pedig a legújabb időkig a magyar állam határain körül létezőnek bizonyult.

Korunkban újabb néparadat tódul felénk. A szlávok áradata époly fenyegető reánk, mint volt a tatár, a török, vagy német túlerő. Szlávok, románok gyűrűje vesz körül s nincs olyan égtáj, amelyről ellenséges hordák ne fenyegetnének bennünket. Mintha elviselhetetlen zsúfoltságban élnének körülünk a népek s a felesleges népelemek a természetes levezető útát keresnék maguknak.

A magyar állam jelen veszélye korszakos. Hosszú történeti előzmények eredményezték s el lehetünk reá készülve, hogy hosszú, szívós munkával fogjuk leküzdhetni; még a hozzánk legjobb indulatú békekötés is csak egy lépés lenne ahhoz. Ehhez, a mi új korszakos veszélyünkhöz új nemzeti hagyományoknak kell igazodni: az Ausztriával, a németséggel való küzdelem helyett új jelszó, új eszmény, új akarások.

A veszély leküzdéséhez szükséges a veszély helyes felismerése és ennek megfelelően helyes politika alkalmazása úgy a belső államéletben, mint a külső, nemzetközi életben.

Bármilyen is legyen a magyar állam formája a jövőben — akár köztársaság, akár királyság —, az új veszély nemzedékek sorát fogja túlélni s az államhatalom letéteményesének nemzedékeken keresztül kell őriznie a nemzet öntudatában az új veszély elleni éberség, munka és küzdelem hagyományát.

A nemzetiségi aspirációk jóval meghaladják az eddig ismeretes magyar elméleteket s épen azért a magyar elméletek által adott kibontakozási tervek, nemzetiségi megoldások nem az ország megerősítésére, konszolidációjára, hanem épen szétesésére vezethetnek.

„Nemzetiségi“ megoldás, „nemzeti“ megoldás: az elmélet és gyakorlat harca ez egész napjainkig.

A wilsoni el, az önrendelkezés elve a legmegvilágítóbb példája annak, hogy mily nagy a különbség a magyar és a nemzetiségi gondolkodásmód között. Provokáció volt a különcélúság megnyilatkozására.

A különcélúság nem a wilsoni elv meg- vagy meg nem valószínűsítésében rejlik, hanem egyenesen az ország szétszedésére, a szomszéd államok részéről Magyarország jelentékeny darabjainak bekebelezésére, nyíltan meghódítására irányul. Magyarország jelentékeny részei felett a világháborúba hódításért belemenő szomszéd államok akarnak „önrendelkezni“. A külérőre támaszkodó nemzetiségi különcélúság nem nemzetiségi „sérlemek“ orvoslása, nem megértés, autonomia és testvéri együttélés, hanem magyarpogrom, a tiszántúli Magyarország, Bánát, Észak- és esetleg Nyugat-Magyarország elvétele s a bekebelezéssel együtt eloláhosítása, elszarbesítése, elcsehesítése stb., a tiszta magyarság egy jelentékeny részének is — beleértve nemcsak olyan területeket, ahol a magyarság kisebbségben van, hanem olyanokat is, ahol a magyarság a túlnyomó többséget képezi. A nemzetiségi őszinteség ma még csak ott tart, hogy olyan községeket és városokat is az „önrendelkezés“ határaiba foglal, ahol a nemzetiség, ha kevés család által is, de képviselve van. Nincsenek azonban kivéve az olyan, teljesen idegen ajkú községek, esetleg egész vidékek, amelyek beleesnek egy nagyobb koncepcióju tervbe.

A tiszta magyarság zöme a nagy Alföldön tömörül, mintha századokon keresztül különböző oldalról jövő nyomások ide sűrítették volna; a magyarság őseleme ez. Magyarország legértékesebb, sőt termőerejénél fogva Európa egyik legértékesebb darabja a tiszta magyarság kezében. És ha a magyarság nem kapná ebből

az őselemből újabb lendületet, elaszticitást ősi határai felé, akkor mi sem gátolhatná — legkevésbé az elmélet — a Magyarország területén osztozkodó s immár minden oldalon túlerőben álló népeket abban, hogy épen ezt a legértékesebb darabot is magukévé ne tegyék, különösen mikor a megnövekedett szomszéd államoknak azon termékeny területekre, mint a környező hegyes országrészek függvényeire szükségük is volna.

A veszély tehát végkimenetelében a magyarság, Magyarország végpusztulása.

Ezzel szemben a magyarság öntudatában kell élni annak, hogy Magyarország fennálló részeit — nem véve abból ki Fiumét sem — nemcsak a történeti és geografai összetartozás, hanem a gazdasági összetartozóság, sőt egymásra utaltság is egybekapcsolja, ami pedig az egyensúlyt illeti, Magyarország sértetlen fönnmaradása egyenesen szükséges. A mi hegyes országrészeink a nép egyetemes fejlődéséhez valóban épen úgy szükségesek, mint a ruha az emberen. Miként az Alföld a földművelésnek, azonképen hegyvidékünk fa, szén, vas stb. stb. kincseikkel iparunk s mindkettő együtt kereskedelmünk alapjait képezik. Ezen föltételek nélkül Magyarország egy a szomszéd népek kényére bízott, kiuzsorázott, sok gyarmatnál rosszabb sorsra jutott, egyoldalúan földművelő s minden szorgalma mellett is szegény, mondjuk paraszt állam maradna. Viszont amik a hegyes országrészek az Alföldnek, az az Alföld amaz országrészeknek: a nyersanyagok szállításával és az iparcikkek fogyasztásával a gazdasági boldogulás feltétele, — az állam gazdasági harmoniában, gazdasági egységben élő népének közös alapja.

Avagy Fiume megtalálhatja-e érdekeit Magyarország nélkül és viszont az utóbbi világkereskedelme elképzelhető-e Fiume nélkül?

Ami pedig áll az ország gazdasági érdekeire, még inkább áll az ország biztonságának követelményeire. Az állam egyik legelsőrendű gondoskodása biztonságára irányul. Az állam biztonságának szilárdságát egyensúlynak nevezzük. S ha a magyar állam biztonsága idáig is állandóan veszélyeztetve volt, még inkább veszélyeztetve lenne az és vele együtt a békés fejlődés lehetősége ezután, ha épen az ő rovására a szomszéd államok területileg és népességileg tetemesen erősödnének. Az államnak elsőrangú érdeke tehát egyensúlyát féltve őrizni nemcsak nemzetközi barátságos kapcsolatok megteremtésével, de különösen a szomszédos

hódító törekvésekkel szemben saját területe és népe összes lehető erőforrásai megvédésével. Mindez pedig maga után vonja azt a követelményt, hogy ellenségeit be ne engedje saját természetes s így önként adódó védelmi határain belül.

Magyarország világhelyzetében még hosszú időre a testvériség igazi garanciája nem a szó, nem az eszme nemessége, hanem az erők egyensúlya. Számolnunk kell azzal a körülménnyel, hogy mind fiatal, alakulóban, fejlődőben, növekedőben levő, illetve ismét föltámadó állammal vagyunk körülvéve, melyek tehát területileg sincsenek még konszolidálva és a lehetőség leghatáráig az expanziót keresik. Lehetőleg egymás rovására is, de mind együtt Magyarország rovására. Ezzel szemben a magyar államot az eszmék mámorába rántani, széttépve egy szilárd alap meglevő kötelekeit, csak egy civilizált túlfinomultság s vele fizikai visszafejlődés, civilizált degeneráltság uralmát, a nagy többségben pedig az eszmék életrevaló alkalmazásához szükséges fejlettség hiányát jelentheti: acélidegek és acélizmok helyett. Az állam, a nép ideális föllendülése helyett: a csalódások, megaláztatások, élet-erőink elszívásának ingoványába való zuhanás következhetett csak.

Ha Magyarország fenti gazdasági és önvédelmi érdekei — nem is számítva történeti jogokat, kulturát —, a közeli békekötésnél, — amiről azt mondtuk, hogy már nagyon nem elég az ország integritásához —, több-kevesebb súllyal eső sérelmet szenvednének, a magyar népnek szerveznie kell magát elveszett területei visszaszerzésére. S mindaddig, míg az ellenség erősebbnek látszik, okkal-móddal használva, vele szemben a saját fegyverei a leghatásosabbak. Ez a reális élet követelménye.

Ami pedig a mi korszakos veszélyünkkel szemben a magyar belső politikai élet berendezését illeti, úgy meg kell emlékeznünk a forradalmi kormánynak a nemzetiségekhez szóló, november 24-én közzétett proklamációjáról:

„Minden nép a maga területén, megyéjében, járásában, falujában maga határozza meg, hogy milyen nyelven akar tanulni, bírójával, jegyzőjével beszélni. Azért ad a népköztársaság népkormányja minden férfinak és nőnek választójogot, hogy bele szóljon mindenki az ország, a megye, a község dolgába... Ti is beleszólhattok ezentúl abba, hogy kié legyen a föld és mennyi bért kapjon a gyári munkás. Emberek! Ez a Wilson elnök által tanított „népek önrendelkezési joga!“

Bizonyára inkább ez, mint annak alapján a szomszéd államok által célzott hódítás, — mert különben nem kellett volna az önrendelkezési jog fogalmát külön felállítani, hanem egyszerűen a hódítás, vagy, visszacsatolás fogalma alá vonni Elzász-Lotharingián kívül a mi országrészeinket is. Az önrendelkezési jog fogalmát magyar szempontból különösen megvilágítja azon körülmény, hogy Wilson elnök elismeri a geográfiai és különösen történeti jogokat s távolról sincs szándékában magasabb kulturájú országok részeit jóval alacsonyabb kulturájú államok fennhatósága alá juttatni.

A fenti proklamáció lényeges, első része a kérdés „nemzetiségi“ megoldása felé hajlik, de ez a forma már ismeri a külön célúságot és számol a magyar államiság reális igényeivel. Következésként tartja magát azon világgá fűjt nemzetiségi panaszhoz, hogy kulturális és gazdasági elnyomatás a sorsuk, elment, ameddig mehetett a wilsoni elvvel, azonban nem tévedt el az elmélet ama célelles útjára, amelynek megszólaltatója Jászi Oszkár volt, különös nyomatékkal Aradon november 13—14-én, mint nemzetiségi miniszter.

Kossuth Lajos elméletének kifejtésekor talán még nem is nyilvánulhattak úgy a különcélúság jelei, hiszen akkor még sem Szerbia, sem Románia, vagy Csehország nem állottak azon a fokon, mint korunkban. De annál nyilvánvalóbbak voltak Jászi Oszkár idejében.

Akár egész országrészeket felölelő autonómia, akár a „keleti Svájc“, a különcélúság erősítésére alkalmas. Ennek a különcélúságnak legfőbb rugóját pedig saját belpolitikánkban nem eliminálhatjuk: az alakuló és fejlődés kezdetén levő szomszéd államok expanziós törekvéseit. A magyar államiság erősítése a védekezés egyedüli módja. Az állami kötelek bármiként, vagy bármily mértékben való lazítása ezzel épen ellentétes.

A vonzások ezen szövevényében, hogy mit jelenthet az olyan autonómia, amint azt eleinte Dula Máté is kívánta — nemsokára azt is keveselte¹ — a tótok által lakott megyékre magyarokkal, németekkel együtt, annak közelfekvő példája Horvát-Szlavonország múltja 1868 óta és jelene, — nem is említve azt, hogy Csehország agresszivitása az akció-reakció törvényénél fogva minden reakcióra jogosít. Ugyanez áll többi megtámadott országrészeinkre.

¹ Vagyis a Dula Máték sokkal hamarabb megtették azt az utat, amelyet Horvát-Szlavonország 1868-tól 1918-ig tett meg.

A „keleti Svájc“ gondolata ellen szól a magyar államiság erősítéséről felállított főtételen kívül az eredeti és imitáció viszonyainak összemérhetetlen különbözősége. Amint az már az előbbiekből is következik, — de álljon itt még néhány megjegyzés Svájc mint egy kialakított, de minden esetre már hosszú idő óta nem vitatott neutrális terület, — Magyarország nemzetiségi darabjai külső és belső irredentizmus talaja. Előbbi iparos állam és a természeti szépségek oázisa, — utóbbi részben kitűnő termőföld, részben természeti kincsekben gazdag; a szomszédos országok egyike-másika ezen természeti javaknak szükségét érzi. Svájcban nemcsak gazdaságilag, de területileg is sokkal kisebb érdekkeltséggel vannak képviselve a szomszédos népek, mint Magyarországon, ahol a körülfekvő kisebb országok lényeges terület- és erőforrásokért esengnek.

Az állam ellen irányuló minden eszközzel vezetett szomszédos törekvésekre a magyar államiságnak minden lehető eszközzel való erősítése a helyes reakció, — megbecsülésével minden nemzetiségi hű állampolgárnak! A forradalom, sajnos, a legfontosabb eszközöket eldobta kezéből. Sőt a forradalmi kormány hihetetlen egykedvűséggel engedte át a nemzetiségi országrészekben a vezető szerepet a hazaárulásban agitálóknak — a nemzetiségi hű állampolgárok példás megbecsülése helyett.

A népek nagy többsége, a népek nyugalmát féltő nyugati nagy államok érkei, — ellentétben a mi szomszéd népeinkkel — a magyar állam érkeivel koordinált viszonyban állanak. Hisz láttuk, hogy a magyar ideál és a magyar ideál nemzetközi értelemben annyira összeesnek, hogy azokat csak egy nézőszög választja el egymástól. Mit sem változtat ezen az a körülmény, hogy mi olaszok, franciák, angolok, belgák, amerikaiak ellen is harcoltunk, mert Magyarország tisztán védelmi háborút folytatott, azontúl részben a szövetségi hűség és köteletség vitte, részben számolnia kellett azzal, hogy a háború s vele együtt az ő védelmi háborújának sorsa is a nyugati harctéren dől el.

Nekünk magyaroknak a mi „testvér“-népeinket, — mint nemzetközi társainkat —, ez idő szerint, első sorban, mégis csak ott közöttük kell keresnünk. Azon népeknek pedig meg kellene érteniök a magyarság eme megnyilatkozását, érzésüket is át kellene hatni annak a tudatnak, hogy a magyarság sokszor vérző fejjel állott itt

a keleti kapuban, az ő kapujokban, míg ők nyugodtan járták a világot a gazdag gyarmatokért.

Az entente ideológiájából azonban ez a megértés, ez a tudat, ez az érzés mind ez ideig hiányzik.

A nyugati népeknek nem állhat érdekükben a viharpróbált, történeti oszlopok ledöntése a keleti kapuban, — s ezzel együtt a magyar ideál feláldozása.

Nem a nemzetiségek kulturális és gazdasági elnyomása vádjának enyhítése képezi a magyarság helyes megértését, — mert hisz azzal a legkevésbé vádolhatnak bennünket a *szerbek és románok*, akik kulturális és gazdasági téren jóval hátrább állanak, mint a mi nemzetiségi vidékeink, a *csehek*, akik cseh kulturát és cseh gazdasági kiaknázást értenek tőlük idegenek kulturális és gazdasági felszabadítása alatt.

Nem is magában a népben keresendő az elégedetlenség, vádaskodás oka, amely nép egy független, önálló Magyarország szabad fejlődésében a szomszéd országoknál jóval messzebb haladó magyar államban inkább megtalálhatja kulturális és gazdasági igényeit, s a legtúlzottabb izgatók működése nélkül ma is, mint minden időben békés polgárokként élne: az igazi ok az imperialista agitátorokban rejlik, — a vád igazi magyarázata Románia, Csehország, Jugoszlávia imperialista törekvése.

Ez az imperialista törekvés szólalt meg legutóbb Klofác cseh miniszterben, amikor Vladivosztookról a Sárga tenger partján mint cseh kikötőről beszélt. Ez az imperialista törekvés nem a wilsoni elv becsületes megvalósítása, hanem csak a wilsoni elv kicsalása és kipróbálása. S mindazt, amit sem a versaillesi tanácskozásokon, sem Wilson elnöktől nem lehetett kicsalni és kipróbálni — ígéretekben, megegyezésekben, reáruházásokban: azt most hatalmasan valósítja meg a szlávság, románság imperialista törekvése, a maga tetemesen megnövekedett területi aspirációit, a fegyverszünet félrelökésével, nyílt hódítással, magyarpogrommal.

De láthatja a Nyugat, hogy a szlávság már körülünk két oldalt előre nyomult, délen a szerbek, délszlávok, északon a csehek. Már nemcsak Magyarországot szorítja az imperialista gyűrű, hanem Német-Ausztriát is, szembeáll Németországgal, Olaszországgal. A végső határok ma még nem ismerhetők fel,¹ de a béke és igazság

¹ Vladivosztocka pl. talán csak tengeren is keres magának útát Csehország!?

lehető tiszteletében szolidáris civilizáció tudni fogja, hogy az ekként elhódítani szándékolt magyar, német és olasz területek újabb konfliktációkra adnának okot s legkevésbé lehetnek hivatva ezek a népek arra, hogy „pacifizmusukat“ és kulturájukat Nyugaton terjesszék.

Magyarország véráztatott teste a hatalmas ék ebben a támadó vonalban. A magyar államiság ereje ma is, mint hosszú századokon keresztül, a védelem élének, tüzének erejét jelenti, — Magyarországnak a Nyugattal való érdekközösségét nem most és nem mi állítottuk fel, a magyar állam alapításával egyidőben világhelyzete teremtette azt meg.

A győztes fél döntő faktorainak ezt a Magyarországot tiszta látásuk elől eltéveszteni, — egy olyan elméletre vigyázva, amelyet viszonyaink helyes ismerete nélkül állítottak fel: az eljövendő korok büntetését vonja maga után. A politikai tisztánlátás nem elméleti megoldások felé törekszik, hanem az erők egyensúlyozására és az egyensúlyozott erők konszolidálására. És ha egyszer-másszor a politikai vakság kerekedik felül, önmaga is kénytelen közbelépni később, s új harcokat végigküzdeni az erők egyensúlyozása elvének diadalra juttatására.

A tisztánlátáshoz tartozik, hogy az egészszel szerves összefüggésben álló s most vitatott országrészek nem egy politikai „Anstrich“-kel ellátott részei Magyarországnak, hanem hajdan a magyarságnak jellegzetes várai, a nemzetnek századokon keresztül egyedüli menedékei.

S az annyit vérzett, de még mindég 12 milliónyi magyar néphez képest a szerb, a román, a rutén, a lengyel, a tót, a német, sőt a horvát, s mind ahány, a mi ide-oda sodró viharainkból ide vetődött, itten maradt nép-, faj-törmelékek: hogyan lehetne kielégíteni mindezt a kisebb-nagyobb törmeléket, hogy aztán épen a törzsnép meg ne csonkíttassék. A négyszázados Habsburg uralom itten maradt, nem elnyomott, de féltve őrzött¹ törmelékei ezek, melyek különben ép úgy egyesülhettek volna a magyar nemzettel ethikai egységben, kulturában, minden szellemi és anyagi jóban, mint hajdan olaszok, franciák, spanyolok, korábbi németek, s még annyi más ebben a sokszor letarolt országban, — ha épen az a négyszázados idegen politika ezt a szabad, ezt a nagyszerű fejlődést tervszerűleg meg nem akadályozta volna. A magyar nemzet

¹ Maguk a nemzetiségi túlzók is csak 1867. óta beszélnek elnyomatásról

ama jellegzetes végváraiban folyt századokon keresztül a magyarság tűz- és vassal való pusztítása, üldözése, sőt a nemzetiségek által való gyilkoltatása, terrorizálása. Miért is ezekben az országrészekben a magyar folyton apadt, a nemzetiség pedig mind jobban tenyészett, sőt idővel már arra is alkalmassá lett a magyarságra nézve ez oly mostoha viszonyok között, hogy tiszta magyar elemeket olvasszon magába.

Ebből pedig az következik, hogy nem a nemzetiségek, hanem épen a magyarság emelheti fel szavát, kíméletlen üldözés és elnyomatás miatt. Tanúságot tehetnek emellett hosszú történeti századok, *de még hangosabban napjaink eseményei.*

Ezzel a történeti igazsággal szemben a nemzetiségi irredenták által oly nagy emphase-zal hangoztatott kulturális és gazdasági elnyomás: Szerbia, Románia, a csehek hihetetlenül groteszkül kinéző széptevése, egy ad hoc előrántott ürügy, por sok idegen és magyar idealistának a szemébe. De legalább a magyar politikai tényezőknek kellene világosan látni: hogy itt tulajdonképen a magyar nemzet testéről van szó!

A mesterkedések zűrzavarában a tisztánlátás egyik megkapó példája az, amit dr. Pelle János mond, aki maga is román nemzetiségi, a Kárpátokon túli és hazai románok közösségéről: „Ma már az egyetlen *nyelvközösségen* (tehát nem is faji) kívül más közösséget bajosan lehet közöttük megállapítani“. (Nagyváradai Napló, nov. 26.)

Emellett a magyarságban sokkal inkább meg vannak a kulturális fejlődés erkölcsi előfeltételei és így garanciái, — egyszersmind az egységes Magyarországnak az egyöntetű gazdasági boldogulás anyagi feltételei, garanciái: mint bármely rivális szomszéd államban.

A Magyarország ellen koncentrált törekvések egy tisztán nyelvi alapon, még pedig a lehető legszélsőségesebb nyelvi alapon álló imperialista politika.

A magyarság jól tudja, hogy mindazt a nagy eszményt, amit egy állam felöllehet: a békés fejlődésben a szellemi és anyagi ólét minél magasabb fokát, a béke védelmét a népek egy veszedelmes, forгатagos piacán, a kultúra világosságának továbbterjesztését egy újabb és újabb vulkanikus homályban, a saját bázisának és vele együtt a Nyugat egyik sarkának szilárdantartását, egyensúlyát, biztonságát, — csak úgy valósíthatja meg, ha az önálló, független és egységes Magyarország erőivel rendelkezhetik.

A népek történelme tanúsítja, hogy csak az imperialista törekvéseknek vannak nagy érdek-kapcsolatai, érdek-csoportosulásai, — a békés fejlődésért élő, dolgozó Magyarország, amint azt Szt.-István alapítá, mindég magára maradt ellenségeivel: ezért lett a magyar állam élete a léteért, függetlenségéért való örökös harc, küzdelem. Az emberi gonoszságokkal és korlátoltságokkal telített háborús történelem tanúsága ez.

Eljött-e már az a józan és becsületes világ, amely be fogja látni, hogy Magyarországot magára hagyni nem szabad!?

Volna egy nagy érdekközösségünk, egy érdekcsoportunk — a nyugati népekkel. Be kellene látniok végre, hogy egy önálló, független Magyarország franciának, angolnak, németnek, olasznak biztos támasza egyaránt, a békés fejlődésnek egy exponált öre — és hogy épen ezért a magyar államiságot nem gyöngíteni, de minden sötét tervet elriasztva erősíteni kell.

A belátás eddigi késése nem egy elzász-lotharingiai kérdés lesz nekünk, hanem annál sokkal súlyosabb.

És itt olvassuk a földidézett francia szellem szemébe a nemzeti lét szempontjából jóval kisebb horderejű amaz elzász-lotharingiai kérdés nyomán írt sorokat: „Lorsque tout concourt à aigrir les vaincus, rien ne peut justifier dans leur esprit les renonciations qu'on les force a faire: Après avoir subi d'atroces angoisses et des souffrances innombrables, le peuple de France fut exaspéré par la clause territoriale du traité qui aggravait ainsi l'humiliation de la défaite. Aussitôt il ne resta plus trace des tendances anciennes... de la sympathie qui attirait les Français vers leurs voisins de l'Est, avant l'invasion“. (I. Bertourieux.)

Nemcsak a belátás késik idáig, de épen ellenségeink ugyanott messzemenő támogatásra találtak. A mi ügyünk ezek szerint már is, körülbelül, eldőlt.

És ha az elkövetkező béketárgyaláson az entente a magyarság érdekeit és érzelmeit, a magyar ideál értékét quantité negligible-ként kezeli s Magyarország integritását valóban feladja, akkor a magyarnak újra, története szomorú logikájaként, egyik kezében karddal, másik kezében a kultura fegyverével léteért, függetlenségéért, szabadságáért kell küzdenie.

Körül kell tekintenünk s rövidesen meg kell találnunk küzdelmünkhöz támaszpontjainkat. Ha törés és szakadás fogja megngatni a magyar állam existenciáját s viszi sülyesztő felé a ma-

gyarság egy jelentékeny részét, akkor meg kell keresnünk társainkat a veszedelemben.

Ebben pedig érdekeink a legjobban találkoznak azzal a Német-Ausztriával, amelytől még csak az imént váltunk el. Legnagyobb, legaktívabb közös ellenségünk is erre vezet bennünket. A mindkét államot támadó Csehországgal szemben egységes vonalat kell felállítanunk, egyöntetű programot kell vezetnünk.

Az erők egyesítésének útja természetesen a Német-Szövetséghez vezet tovább bennünket, amely Német-Szövetségnek Csehország agresszív politikája ép úgy ellentétes, mint nekünk.

A tények parancsolók. Ahol az akarat velük szemben nem elég erős, ott az eszélyességnek kell segítségül jönni. A forradalom vezéreinek is tapasztalniok kellett, hogy még az ő akaratuk sem elég erős a tényekkel szemben.

Bismarck szavai ismét fölélénkülnek az emlékezetekben: „Deutsche und Ungarn sind durch ihre Lebensinteressen so aufeinander angewiesen, dass jede europäische Krisis sie zusammenführen muss und nur grosser Unverstand auf beiden Seiten sie dauernd trennen könnte“.

A megtámadott, a vesztes az a szerencséje az imperialista népekkel szemben, hogy soh' sincs magában, — kísérhet bennünket Romániával és Szerbiával szemben. Ukrania, Bulgária, Olaszország ama további természetes támaszpontjaink, melyeket mellőznünk nem lehet.

Anélkül, hogy már most föl akarnánk építeni, vagy hogy már fölépíthetnénk Magyarországnak véd- és dacsövetségének egész rendszerét, — tisztán kell látnunk már most azt az irányt, amerre haladhatunk: a független, szabad Magyarország felé.

*

De a független, szabad Magyarország feladatának oroszán-részét mégis csak magának a magyarságnak kell elvégezni.

Előbb idézett szavaival egyidejűleg mondotta a nagy német: „Die Ungarn haben Schneid im Leibe, viel Temperament, und sind dabei kluge Köpfe. Es gehört schon etwas dazu, um sich durch Jahrhunderte und gegen solche Schwierigkeiten zu behaupten, wie sie das fertig bekommen haben“.

Valóban mindaz szükséges volt és szükséges a további küzdelemhez is. Nemes emberi kvalitások. S a vezérek csak akkor

tudják valóban nagy célja felé, — előbbre vezetni a nemes magyar népet, ha ama kvalitásai mindenikét együttesen és bölcsen fölhasználják.

A világháború után az erők szétesését, a nemzet széthullását, a hirtelen összeomlás képét mutatja az ország. . .

VIII.

Az új válság.

1919 január 23.

A forradalom politikai rendszerét, a magyar politika egy egészen új rendszerét mérlegre vetettük és azt — mondhatjuk — egyidejűleg kipróbáltuk gyakorlatban is. Az észszerűség és a gyakorlat egyként a szétmarcangolt magyar közélet véres ünnepévé avatta ezt a politikai rendszert. És ha a magyar népet már két táborra is kell osztanunk, a nép gondolkozó elemeit épúgy, mint az inkább a gyakorlat iránt fogékony elemeit, meggyőzheti az eredmény, — hogy ebből a politikai rendszerből minél előbb ki kell szabadítanunk magunkat.

A mi napi közéletünk egyként súlyos problémaként nehezedik a nemzeti létet legátfogóbb gondolatra és a legsimplább izom-életre. A napi politika mindenikönkbe belekapaszkodik, fogvatart. És nem annyira a múlton, mint a napi politikán keresztül kereszük és találhatjuk meg egymást. A napi politikához néhány közelebb fekvő gondolattal hozzájárulni szinte kötelességünk, munkánk természetszerű betetőzése.

Ime nincs egyén, nincs tagja a magyar népnek, akit ne keresnénk, akinek töprengő gondolatát, vagy gyötrelmes életét kizárni óhajtanánk annak a felismeréséből, hogy ebből az állam- és nemzetpusztító politikai rendszerből minél előbb való szabadulás a mi menekülésünk a bajok özönéből.

Akkor, amikor exintenciák, egész tömegek jutnak a lét lehetetlenségébe s ez a politikai rendszer mesterségesen, injekciókkal igyekszik azokat tartani, — amikor nem a nép tartja fenn az államot, hanem egy teljesen kiélt, teljesen kifosztott, egy minden fizikai erőt nélkülöző ez az önmagától elvonatkoztatott valami, ez a levegőben lógó állam akarja fenntartani és védeni a népet: ez

a bűnösen önmagát leplező politikai rendszer s mindaz, aki csak leplezni s tartani akarja azt, — az állami lét kimúlásához következetesen egyre közelebb vivő betegség a nemzet testében, az állam szervezetében.

E kóros processzus felismerése és a magyar demokráciában szunnyadó nemzeti öntudat fölébredése — az első lépés egy új, egészséges politikai rendszerhez.

A nemzeti szellem minden becsületes megnyilatkozásának, a „reakció“ vádját szokták neki szegezni. A reakció az a kieszelt rém, amelyet épen a végveszélybe jutott ország megmentése ellen játszanak ki. A magyar államnak soha annyi ellensége egyszerre nem akadt, mint ma; de ez sem elég azoknak, akik a reakció fantasztikus rémével ijesztgetve teszik tehetetlenné, erkölcsileg bukottá a magyar népet. S valamennyi ellenségünk között is a legnagyobb, hozzánk a legközelebb álló — és mégis a legkönnyebben legyőzhető: ez a morális bukás.

Ez a morális bukás annyira „szövetségben“ áll a magyar állam többi ellenségével, hogy bármelyiknek felismerése ezek közül, önhibánk fölismérését vonja maga után — és az a legközelebbi, az a legkönnyebb győzelem felette: az első hatalmas csapás csehre, románra, szerbre s mindenre, aki most a magyar államot s vele a mi népünket rabolja.

A reakció réme egy átkos ötlet csupán. Mindannyiszor újra születik, mert alapjában véve egy élettelen, életre képtelen eszköz, — a politikai érvényesülés lelketlen, szervetlen, privát eszköze. A nemzeti tehetetlenség hitvány vesszőparipája. S akiket a reakció vádjával illetnek, azok tulajdonképen az egyetemes nemzeti lét őrei, vág्यói és reménységei, — sokkal józanabbak és világosabb gondolkodásúak, mintsem ne tudnák, hogy a történelmet visszacsinálni nem lehet, mintsem ne látnák, hogy a magyar nép minden rétegének egy közös és mindent megelőző célja lehet ma: egyesülés a magyar állam megmentésére s vele mindannyiunk durva, vakmerő ellenségeinek feltartóztatására, visszaűzésére.

A nemzeti tehetetlenség ördöge a reakciós rém, amely szét- és összezavarja az egységet és organizációt váró, óhajtó magyar állam népét. Ez az ötlet szinte egymagában teszi a magyar államot a morális bukás és vele minden ellenségünk martalékává. Bűn s a német nép példa reá napjainkban, hogy csak a magyar közéletben felbúrjanzott bűn a nép nemzeti öntudatának lenyűgö-

zése, egy nép, egy állam behurcolása a morális bukásba, — bűn maga a reakció rémének oda állítása a nemzeti tetterő ébredése elé, bűn reakciós és reakció-ellenes pártokra szaggatni a népet. Ellenségeink oszdatlanul az egész magyar népet lakoltatják érte. Csak egy párt lehet a nép, csak egy gondolat állhat meg a mi kavargó viharunkban: a nemzeti önvédelem.

Az új politikai rendszer, új alapelvek, a szabadság szelleme nem a reakciót jelenti — abban az értelemben, amint azt a saját egyéni hatalmuk féltői feltüntetni szeretik, — hanem a haladást, az előbbrejutást, az országos ügy javulását, társadalmunk bajainak enyhülését, — annak felismerését végre, hogy a forradalom politikai rendszerében és alapelvei mellett az ország folyton pusztul, a társadalmi béke egyre bizonytalanabb, gazdasági életünk csak lehetetlenebb és lehetetlenebb helyzetbe kerül: annak felismerését, hogy elvégre ezen az úton haladnunk tovább nem lehet.

Lenin és Trockij is belátták már, hogy a megkezdett úton az ideális társadalmi lét helyett az élet-lehetőségek folyton sülyedése, inség, állami és társadalmi katasztrófa felé viszik az orosz népet. És a német szociálizmus! Mindnyájunknak imponáló, bámulatos gyorsasággal megtalálta az állami és társadalmi lét egyenes útját.

A magyar nép s vele a magyar szociálizmus is elmondhatja hogy járt a csattanó igazságok tudományos és legemberibb iskolájába, a családások nagy stílű iskolájának becsületes tanítványa volt, mint senki más. És ha még most sem látja tisztán a lét igazságait ez az állam, ha még most sem akarja felismerni új alapelvek, új politikai rendszer szükségességét, ha még most sem tudja belátni a forradalom első kezdetleges politikájának pusztító jellegét: akkor a magyar államot és a magyar népet még mindég az állami lét principiumainak kifejtésére képtelen egyének vezetik.

Ennek a mi új Magyarországunknak a jellegét az államunk fenntartásában teljesen járatlan elemek hatalma, túlnövése kell hogy megadja!?

A magyar állam illetén elesésének kettős oka: hogy a forradalmi rendszer téves útra vezette, — és hogyha, azon végveszélybe sodortatva, nem tér egy új, helyesebb irányra. Okozói idők, körülményeink, szükségseink meg nem értői, a bizonytalanok, tehetetlenek, ma már a nemzet legnagyobb részénél bizalmat és hitelt vesztek, — a mi államéletünk veszélyeztetői.

A baj, a tévedések felismerésének, a nemzeti öntudat felébredésének sürgető szüksége előtt, államunk, népünk érdekei megmentésének tizenkettedik órájában állunk. Elvégre ma már kinőttünk a csalódások iskolájából, ma már az utolsó szén és vasdarab elvesztése fenyeget bennünket, ma már látjuk, hogy a magyar állam tekintetét, méltánylást, segítséget sehol nem talál, ma már érezzük, hogy a mi legegyszerűbb életünk is nélkülözés és folyton növekvő aggodalom, hogy a betóduló idegenek által elnyomatunk, kényükre-kedvükre vágunk hagyatva.

Hát a magyar nép előtt mindennapi életének, existenciájának az érdekeit is el akarjuk titkolni!? Nincs magyar ember, aki ma már ne ismerné ellenségei igazi arculatát; — hogy lehet még mindég szépíteni ezt a helyzetet, a tétlenség ígéreteivel, biztatásaival kiszolgáltatni annak az ellenségnek a nemzeti energiát!?

A nemzeti becsületen, államhatalmon osztozkodó ellenségek szövetségébe az ébredő, fölkapó nemzeti energia szétcsapó erővel fog belevágni, akárhova üt, akármerre vág: amint épen ellenkezőleg pár hónappal ezelőtt a tekintély és hatalom félretétele egyszerre bátorította fel ellenünk szomszédainkat. Egyetlen elszánt tett minden ellenségünkkel szemben egy hatalmas megtorló lépés. Az egységes Magyarország szabadulásának egyetlen lehetősége.

Mindent veszteni, — vagy mindent nyerni! A tétlenség és tettek egymáshoz való viszonya ez. Kivezető gondolat a pusztulás korából — és vezéreszme a magyar nép jobb jövője felé.

A magyar nép lelkében él ez. Ellenállhatatlanul megnyilatkozott, a végveszély ösztönszerű megérzésével, az ország különböző részeiben, a közvetlenül fenyegető ellenséggel szemben. Az idegen uralom féktelenkedését közvetlenül érző, hazáját féltő, ősi magyar városok egykedvű átengedésébe beletörődni nem tudó kis csapatok magukra hagyását, a meghunyászkodást, a kormánypolitikát mi sem igazolja — mert ama kis csapatok nélkül szomszédaink már az egész országot szétszedték volna.¹

¹ Az ország teljes megszállásában, Károlyi Mihálynak december 22-én a függetlenségi pártban tartott beszédében, a hajó elsüllyedéséről szólva, már is jelentkezett ennek a gondolata. Károlyi *kétségbeejtő* biztatásként hozzáfűzte, hogy: a megkezdett úton a hajót vezetni fogja akkor is, ha együtt kell vele elsüllyednie.

Okosabb, józanabb és férfiasabb példát ennél! Csak szónokoljon tovább Károlyi, beszéljen, szónokoljon, — mert itt épen a rossz hajóstól vett példát!

A mentés magára maradt, elszánt, töredékes, maroknyi csapatok magánvállalkozása lett. Az elmúlt hónapok államra és társadalomra egyként szégyenletes és célszerűtlen eme rendszerével szemben — elvégre minden okunk meg van reá, hogy az ország megmentésének ősi, egyetemes gondolata érvényesíttessék.

Az idegen zsarnokságtól való borzadás, az ország megmentésének egyetemes gondolata kapcsolódják bele az északon, délen, keleten szorongatott magyarok csalhatatlan, olthatatlan honszeretetébe, — az elszánt kis csapatokba kapcsolódják bele az egységes nemzeti energia.

Az oroszánokként küzdő székelyek után!

Van már ideál, van már út az igazi, a becsületes állammentő, szabadsáért való egyesülésre!

Csak egy ellenségre, csak a románra, csak a csehre, csak a délszlávra, csak önnön morális bukására hördüljön fel a magyar nép, — egyikkel győzi a másikat. Akkor a minden állam legfőbb ellene, a nép morális bukása is egy rövid ideig tartó tespedéssé törpül, amelyből csak újult erővel szökik fel a nép erkölcsi- és tettereje.

Élénk emlékezetében van még ellenségeinknek a magyar nép lendületes ereje.

Ukránia, Lengyelország, Németország, Olaszország! — Nem vagyunk magunkban. Sőt már az entente is kezdi belátni, hogy a mi szomszédaink nem az ő politikáját csinálják: hogy már is egy új ellenséges táborat növesztenek nyakára.

Jogunknak és igazainknak nem a geográfia, történelem és gazdasági egység az igazi támasza, mert ezek maguk is támaszra szorulnak: a magyar nép akaratára és tetterejére.

A népek között kölcsönösen igazságot tenni, épen tetterejük figyelembevétel nélkül, nem lehet. Jogunknak és igazainknak a békekonferencián nem az idegen hódítások, imperiumok a biztosítékai, hanem a szövetségek egész sorára támaszkodó független, szabad Magyarország.

Az életképes állam-integritásnak már előre meg kell oldania, hogy van-e itt, van-e ebben az országban idegen imperium!? Ha ezt megoldani nem tudjuk!...

Pedig ha ér nekünk valamit a magyar állam integritásának a békekonferencián való szankcionálása, úgy azt nem az idegen

imperiumok segítenek a „jog“ táblájára vésni, hanem a szövetségeseink sora által támogatott, szabad, egységes Magyarország fogja nyomatékosan megteremteni.

A népöszton a rossz „vezetés“, rossz *szónoklás* mellett is már kezdi kiismerni, hogy ennek pedig nem az az útja, hogy engedjük megszállani az egész országot, minden városunkat, engedjük lekötöni kezünket, lábunkat, engedjük elszívni életerőnket, engedjük az idegen zsarnokságot irtani és pusztítani közöttünk, engedjük idegen imperiumok kialakulását, megerősödését felettünk...

A magyar nép ösztöne: ez a magyar nemzet új, helyes, igazi útja.

*

Épen a magyar ipari munkásságnak, a magyar szocializmusnak életérdeke az ország integritásának a megmentése.

Az idegen hódítás elsődleges zónájába eső országrészek, a szükséges bányatermékekkel és ipartelepeinkkel, a magyar iparnak nélkülözhetetlen bázisai. Ezen bázisok kikapcsolódásával már is a legsúlyosabb veszteséget érzi a magyar ipar, s legszélesebb érdekeltségében: a magyar ipari munkásság.

A hódító idegenek számos tanújelét adták annak, hogy mily távol állanak a magyar munkásság kívánalmaitól. Az idegen imperium nemcsak a magyar állam szociális programját teszi lehetetlenné, de épen iparunk bázisainak elvonásával — ime már ezideig is lehetetlenné vált ipari termelésünk. Ipar és iparos létalapotíjja el 2az vidégen hódítás.

A földosztás magában még nem megoldás. Az ipar existenciális érdekeivel szemben teljes közömbösség — épen magánál az ipari munkásságnál is, és csak a földosztáson való bibelődés annak a látszatát kelti fel, mintha már csak egy becsületes és érdemes foglalkozás lenne: a földművelés. Ez a tévhit is csak a világháború közvetlen nyomában keletkezhetett, amely háború alatt különösen a kisértő munkája oly fényesen honoráltatott.

A háború előtt, a béke éveiben! . . . mily irigylésre nem méltatott, a természet szeszélyeivel küzdő, sok esetben eladósodott „paraszt“, alsó osztály volt a kis- és törpebirtokos — a városban, kulturközpontban élő iparossal, ipari munkással szemben is. Az ipar volt a világpiacon általában a jobban megfizetett foglalkozás.

Nemsokára ismét bekapcsolódik Magyarország a világfor-

galomba, a világ piacára lép. Nem lehet célja sem államnak, sem az egyeseknek, hogy a magyar nép mint az idegen ipar által ki-
uzsorázott szegény földműves lépjen oda.

És ha van állam, amely az összes foglalkozási ágak harmo-
nikus fejlesztése mellett népe egyetemes boldogulására van predes-
tinálva, úgy az egységes, megáldott, történeti, osztatlan Magyar-
ország valóban az.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁR

Lelt. 13739-1960

CSÁTHY FERENCZ

magyar tudományegyetemi könyvkereskedésének
könyvkiadó osztályában

DEBRECZEN,

éppen most jelent meg és minden hazai
könyvkereskedésben kapható VAVAVAVA

DR. KOVÁCS GÁBOR

budapesti egyetemi nyilvános rendes tanárnak

VÉR ÉS KENYÉR

című munkája.

A szerző ebben a munkában elméleti és statisztikai alapját igyekszik megrajzolni háború utáni népesedési politikáinknak, a népesség és az élelem, a vér és kenyér egyensúlyi állapotát előidéző tényezők pontos meghatározása útján. Alapgondolata, hogy csak az a népesedési politika megfelelő, amelyik az ország népességbefogadó képességét is emeli, bizonyára egyaránt felkölti úgy a tudományos körű, mint a szélesebb körű olvasó közönség figyelmét. VAVAVAV

A 176 oldalra terjedő csinos kiállítású kötet

ára 12.— korona

CSÁTHY FERENCZ

magyar tudományegyetemi könyvkereskedésének
könyvkiadó osztályában

DEBRECZEN

megjelent és minden hazai könyvkereskedésben kapható

A Magyar Tudományos Akadémia pályadíjával jutalmazva:

DR. RÁCZ LAJOS

kereskedelmi és iparkamarai titkárnak

KERESKEDELMI SZOCIÁLISPOLITIKA

című munkája.

**A kereskedelmi alkalmazottak jogi,
gazdasági és társadalmi helyzete.**

Szerző a XX. század nagy társadalmi vajadásából kiemelve a kereskedelmi alkalmazottak ügyét, nagy elméleti és gyakorlati készültséggel tárgyalja azok jogi, gazdasági és társadalmi helyzetét. A munka kiterjeszkedik a keresk. alkalmazottak jogviszonyainak minden részére. Tárgyalja a szolgálati szerződés tartalmát s nem csupán a jog nyelvén fejt ki a főnök és alkalmazott különös jogait és kötelezettségeit, hanem megtudjuk azt is, mit jelentenek e jogi formulák a valóságban s mennyire tud erőre kapni az élet küzdelmeiben a külső látszatra sokat vagy keveset mondó jogszabály.

**A278 oldalra terjedő csinos kiállítású kötet
ára 10.— korona.**